

De botxins a ciutadans amnistiats; de represaliats a condemnats.
L'últim gran cop del franquisme a Manresa: les detencions d'octubre de 1975

Oriol Lujan

El Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), com la major part dels partits de l'oposició franquista, va quedar minvat i amb molt poc marge d'acció en els primers decennis de la dictadura. Manresa no en va ser una excepció. A la capital del Bages, el ressorgiment amb força d'aquesta formació política no va arribar fins a l'any 1967, quan noves incorporacions de joves que no havien viscut els estralls de la Guerra Civil i la repressió més cruenta de la postguerra, van donar-li un nou impuls i la van refundar. Noms com Manel Martínez, Ramon Majó, Francesc Sabrià, Josep Cònsola o Francesc Padullés -juntament amb Lluís Maruny i Conxa Comas des de la seva experiència en el moviment universitari i en el si del partit a Barcelona- van fer els primers passos en aquesta nova direcció.

Al mateix temps, a partir d'aquest petit nucli s'impulsà amb força a la ciutat les Comissions Obreres (CCOO), de la mà de personalitats com Rosario Ramos, Joaquín Vizcaíno, Emili Martínez, Manuel Ramos, Josep Fuentes o Jaume Sala. De fet, les reivindicacions obreres van ser en els primers anys una font de demandes substancial. Amb el pas del temps, el PSUC s'anà estructurant internament i, sobretot a partir de 1970, configurà un aparell de propaganda que funcionaria fins a 1975, en què va ser descobert i interceptat per la Guàrdia Civil en una operació policial que va representar el pas per la caserna manresana d'almenys 25 persones implicades en el moviment antifranquista de la ciutat i amb una especial vinculació al PSUC i CCOO. Fins aquesta data, i al llarg d'aquests cinc anys, l'activitat del PSUC i CCOO va dinamitzar-se: incidí en el moviment obrer de la ciutat, s'implicà en plataformes unitàries antifranquistes -com l'Assemblea del Bages- i reivindicà un model d'Estat democràtic i social, alternatiu a la dictadura franquista. La part més visible d'aquesta lluita, al llarg d'aquests anys, eren els fulls volants apareguts pels carrers de la ciutat.

El full volant que inicià les detencions

Precisament, una de les causes que podria haver conduït a l'inici de les detencions del 9 d'octubre de 1975 va ser un full volant publicat per CCOO de Manresa en contra de la condemna a mort que el franquisme havia dictaminat per a dos militants d'ETA i tres del FRAP, executats el 27

de setembre de 1975. Pocs dies després d'aquestes morts, concretament l'1 d'octubre, a les 6 de la tarda, diversos militants antifranquistes de la ciutat, sobretot vinculats al PSUC i a CCOO, però també amb la implicació de persones lligades a altres moviments polítics com les Plataformes Anticapitalistes –un grup d'ideologia marxista revolucionària, amb connexions amb el moviment catòlic- o amb simples simpaties sindicalistes, es reuniren a casa de Joan Sala Fainé, al carrer d'Arbonés número 41, per a consensuar la publicació d'un text que condemnés els fets. Entre altres, hi assistiren Teresa Vilajeliu, Rufi Cerdán, Josep Fuentes, Francesc Padullés, Joan Sala, Josep Cònsola, Josep Ramon Mora, Marcelino Iglesias, Lluïsa Batlle, Manuel Pardillo, Antonio Alcaide, Manuel Ramos i Sebastià Vives. Segons les declaracions de Joan Sala i Josep Fuentes als interrogatoris efectuats per la Guàrdia Civil procedents de l'Arxiu de Salamanca, hi assistiren entre dotze i quinze persones i serví per debatre sobre *“la cuestión de la pena de muerte, del terrorismo”* i *“también se habló de la segunda fase de las elecciones (sindicales), en el sentido de su planteamiento”*. Preguntat ara -35 anys després dels fets- sobre aquests informes, Josep Fuentes afirma: *“Nosaltres no compartíem que la forma d'avançar democràticament fos a través del sistema de violència. [...] Enteníem que el règim generava violència amb la seva actitud, però no n'érem partidaris. [...] Estàvem en contra de la pena de mort. Denunciàvem i creíem que ens havíem de mobilitzar perquè a Espanya no hi hagués pena de mort. [...] Podia ser que es tractés el tema de les eleccions sindicals, perquè havien de tenir lloc uns dies abans de les detencions [...] Al sindicat vertical hi havia com una secció que era la Unió de Treballadors i Tècnics. [...] Jo era candidat per dirigir la Unió de Treballadors i Tècnics del sector del metall, però en detenir-me el sindicat vertical no va acceptar que jo pogués ser candidat.”*

En canvi, Manuel Ramos, que va ser president de la Unió de Treballadors i Tècnics de Transports i Comunicacions, no recorda en l'actualitat que s'hi parlés de les eleccions.

A més, *“en la citada reunió se habló también de reflejar en la hoja que proyectaban confeccionar, comentarios acerca de la muerte de la fuerza pública [sic] sobre cuyo tema hubo diversidad de opiniones sobre la forma de expresarlo”*. Finalment, es van limitar a condemnar les penes de mort: *“Las Comisiones Obreras están en contra de la pena de muerte y lucharán para impedir nuevas ejecuciones, pero también estamos en contra de las acciones de violencia de estos grupos”*. Josep Fuentes comenta: *“Si no hi havia d'haver pena de mort, aquesta no era per a ningú, això estava clar.”*

Entre els participants a la reunió, Josep Fuentes, Rufi Cerdán i Josep Ramon Mora s'encarregaren de la redacció final del text, que va veure la llum el 4 d'octubre de 1975. El

contingut era molt crític amb la posició violenta de la dictadura i la situació de la classe obrera, denunciava la pena de mort, al mateix temps que criticava la via violenta exercida pels grups terroristes, i no s'estava de reivindicar els drets de reunió, associació, expressió i vaga. Segons alguns assistents a la reunió, com Manuel Ramos -malgrat negar, per protecció pròpia, haver pres part en aquesta reunió en l'interrogatori a què fou sotmès-, la Guàrdia Civil va controlar-hi els accessos i va identificar-ne una bona part dels assistents. Ramos assegura: *“Cuando entré, que entré uno de los últimos, yo ya vi un coche, un 850 amarillo en la puerta con dos guardias civiles de la brigadilla. Y cuando salimos también; todavía estaban allí”*.

ASSISTENTS A LA REUNIÓ A CASA DE JOAN SALA AFIRMEN QUE LA GUÀRDIA CIVIL VA CONTROLAR-HI ELS ACCESSOS I VA IDENTIFICAR-NE ELS PARTICIPANTS

El context de contestació social a l'últim tram del franquisme i les protestes generades per les morts en alguna fàbrica de la ciutat també van accelerar les detencions. De fet, pocs dies després de les execucions empreses com Pirelli aturaren la producció com a mostra d'objecció. Concretament, el 30 de setembre i l'1 d'octubre, centenars d'obriers dels diversos torns feren una aturada d'un quart d'hora per protestar pels fets.

En qualsevol cas, els dies següents la Guàrdia Civil va interceptar diversos d'aquests fulls volants. El mateix 4 d'octubre en retingué uns cinquanta, trobats al carrer del Poeta Mistral, mentre que el dia 8 d'octubre en trobà uns vint més a la “Bajada San Francisco” -probablement l'actual tram situat entre la Muralla de Sant Francesc i el carrer de Sant Francesc.

El procés d'elaboració i distribució d'aquells fulls començà just acabada la reunió. Fuentes, Cerdán i Mora perfilaren l'esborrany del text i ja el 2 d'octubre l'haurien lliurat a Joan Sala, perquè -segons la documentació elaborada per la Guàrdia Civil, procedent de l'Arxiu de Salamanca- l'imprimís a multicopista. Per això, Sala va fer arribar aquest esborrany a una altra persona, que en va fer les còpies amb la multicopista. Possiblement aquesta persona fos Josep Cònsola, aleshores encarregat de l'aparell de propaganda del PSUC . Es trobaren al carrer Dos de Maig de Manresa per efectuar l'intercanvi i, segons els citats informes policials -amb els quals Joan Sala no coincideix-, el 4 d'octubre hauria rebut dues mil còpies per a distribuir, que hauria repartit entre tres persones, treballadors de diferents empreses -Pirelli, Lemmerz i S.A.F.-, per tal que les fessin circular als respectius centres de treball. Ell també se n'hauria quedat una part per repartir a l'empresa on treballava, Maquinària Industrial. Al seu torn, Josep Fuentes -que s'ocupà de repartir els fulls a

l'empresa Lemmerz, on tenia el seu lloc de treball- coincideix amb la versió policial. Pel que fa a la resta de persones encarregades de repartir la propaganda, apunta: *“El de la SAF era el Manuel Pardillo i a Pirelli podia ser el Marcelino Iglesias o el Paco Priego. En aquell temps era tant o més actiu que el Marcelino”*.

Fuentes hauria afirmat a la policia, segons els informes, que agafà un centenar de fulls de casa del mateix Sala i els hauria donat a diferents persones, a més de deixar-ne uns quants als lavabos de Lemmerz. Tot i això, 35 anys més tard dels fets, dubta que només agafés un centenar de fulls, ja que *“a la sortida de la Metal·lúrgica Tèxtil [...] hi havia tres persones de Sallent i els esperava i els donava material perquè el fessin córrer. [...] També es feien arribar fulls a altres empreses com Carrosseries Obradors, després Unicar”*. Fuentes apunta que podia haver reduït el nombre real de fulls repartits: *“No vaig dir que proporcionava fulls a altres empreses. Fins i tot a la Lemmerz en donava a tres o quatre persones perquè m'ajudessin a repartir, però com que estava a producció i podia sortir per la fàbrica, aprofitava quan sortia per anar-les deixant a diferents racons de la fàbrica”*.

També Manuel Ramos s'hauria trobat amb Joan Sala el 4 d'octubre per distribuir-ne -segons hauria dit a la Guàrdia Civil- entre les bústies dels particulars residents a prop de la plaça de Catalunya de Manresa i els seus voltants.

Els detinguts de les Plataformes Anticapitalistes

Sigui com sigui, els arrests van començar per diverses persones que havien estat vinculades a la plataforma del Cercle Obrer Comunista, lligada a l'Organización de Izquierda Comunista de España (OICE) i amb relació a la Joventut Obrera Cristiana (JOC). Es tractava de membres de les popularment conegudes Plataformes Anticapitalistes, alguns dels quals –com hem dit- havien participat en la reunió a casa de Joan Sala. De fet, els manresans vinculats a aquesta organització ja feia uns quants mesos que se n'havien deslligat, ja que l'organisme funcionà a la ciutat del novembre de 1974 al març de 1975. Tot i això, fins llavors havien mantingut vinculacions amb un nucli de Cerdanyola del Vallès, que els havia proporcionat propaganda clandestina per distribuir-la entre les empreses de la ciutat, com Pirelli. A més, disposaven d'un pis on reunir-se, al carrer de l'Aiguader, en el qual havien viscut quatre membres de l'organització manresana: Josep Armengou, d'Avià; Carolina Codinasaltas, provinent de Vic -igual que Adela López-; i Carme, coneguda en el món clandestí com a *Antònia* i provinent de Barcelona. Aquestes dues últimes noies, el 1975, s'havien traslladat a Cerdanyola per a treballar amb el nucli vallesà de l'organisme. Josep

Armengou explica el funcionament intern de les Plataformes Anticapitalistes a Manresa: *“Estàvem molt organitzats en el que en aquells moments es deia cèl·lules, diguem-ne grups [...] la nostra feina bàsicament era fer proselitisme pur. Era intentar organitzar el màxim possible els treballadors contra la dictadura i pels drets dels treballadors [...] el nostre treball bàsicament era a través d'octavetes, que es feien allà al pis on ens estàvem [...] fèiem reunions”*.

El trasllat de les dues noies a Cerdanyola ha obert una altra hipòtesi com a via d'inici de les detencions, una possibilitat desconeguda fins aquest moment i pràcticament només prevista per alguns dels implicats en els arrestos. Segons apunta Carolina Codinasaltas, llavors membre de les Plataformes Anticapitalistes, l'inici de les detencions a Manresa hauria començat com a conseqüència d'una operació policial prèvia a Cerdanyola. Codinasaltas afirma: *“Aquestes detencions van ser una cadena [...] L'Adela i l'Antònia [que formaven part de les Plataformes Anticapitalistes de Manresa] van marxar del pis de Manresa, van anar a Cerdanyola i allà tenien una activitat molt forta i les van detenir. Quan les van arrestar, la Guàrdia Civil va anar seguint el fil fins arribar a Manresa [...], però aquí no ens buscaven a nosaltres [...] Van anar agafant el fil i es van posant a dins el PSUC, però va ser arran d'aquestes dues detencions a Cerdanyola [...] La Guàrdia Civil ja feia temps que la hi tenia botada al Cònsola i estaven buscant el sistema d'accedir-hi”*.

L'ARREST A CERDANYOLA DE DUES NOIES VINCULADES A LES PLATAFORMES ANTICAPITALISTES PODRIA HAVER CONDUÏT A L'INICI DE LES DETENCIONS A MANRESA

De fet, segons el testimoni d'alguns dels detinguts, la Guàrdia Civil feia mesos que seguia les activitats d'una part de la militància antifranquista manresana més propera al PSUC, a CCOO i a d'altres moviments clandestins, com ara les mateixes Plataformes Anticapitalistes. És el cas de Teresa Vilajeliu, membre d'aquesta última organització i secretària de l'associació de veïns del barri del Xup, que assegura: *“Sabien que havíem anat de vacances a Noruega, sabien que, de tant en tant, me n'anava al cinema a Barcelona... sabien moltes coses de mi”*. Després de relacionar-la també amb la reunió a casa de Joan Sala, sol·licitaren l'escorcoll del seu domicili. Segons informes de la mateixa Guàrdia Civil, Teresa Vilajeliu era una persona *“que se había significado ya en*

conflictos laborales y manifestaciones”. Aquest fet, juntament amb la seva condició de dona discapacitada (havia patit una poliomielitis que li havia afectat les extremitats inferiors i la feia coixejar), segons la pròpia percepció de la víctima va predisposar el cos de policia a iniciar la investigació a través d’ella. Una altra possibilitat és que en arrestar les dues noies a Cerdanyola, les relacionessin amb Teresa Vilajeliu a través del pis del carrer de l’Aiguader, ja que aquest anava a nom seu i havia estat, al mateix temps, l’habitatge de les dues detingudes.

Sigui com sigui, la tarda del 9 d’octubre de 1975 dos membres de la Guàrdia Civil van personar-se al domicili de Teresa Vilajeliu i, després de regirar el pis, van trobar diverses notes i apunts contraris al règim, com també molts llibres de caire revolucionari, que els serviren per inculpar-la. L’interrogatori va ser molt dur i acarnissat. Tres policies el dugueren a terme amb mètodes especialment violents. Vilajeliu descriu els torturadors: *“N’hi havia un de baixet, que potser provenia del País Basc i amb experiència en el tracte amb l’ETA, i dos joves: un de ros i un de moreno. Un feia de bo i l’altre de dolent i es canviaven. El morenet continua vivint a Manresa i mentre he treballat a l’Agència Tributària, l’he vist cada any a fer la declaració de la renda i quan m’ha tocat fer-la-hi, m’hi he negat”*. Vilajeliu rebé des de cops de puny i bufetades, fins a dures tortures com el fet d’arrencar-li els cabells i rebre agressions físiques de tot tipus, com colpejar-la amb una vara de cuir o amb un regle de fusta. També la insultaren i la sotmeteren a vexacions i humiliacions diverses, com despullar-la.

A partir d’aquesta detenció la Guàrdia Civil va identificar els diversos membres que formaven el grup de Treballadors Anticapitalistes del Bages, sota el qual s’aixoplugaven les denominades Plataformes Anticapitalistes. L’endemà, el 10 d’octubre de 1975, van ser detinguts i interrogats a la caserna de la Guàrdia Civil Carme Cots, Josep Subirana i Josep Armengou, acusats de pertànyer a la mateixa organització. Carme Cots, a qui també l’havia seguida prèviament la Guàrdia Civil, l’anaren a buscar a l’empresa on treballava, Texcosa, l’emmanillaren i la interrogaren. L’acusaven de ser del PSUC, l’amenaçaren i la pegaren.

TERESA VILAJELIU, CARME COTS, JOSEP SUBIRANA I JOSEP ARMENGOU VAN SER ELS PRIMERS DETINGUTS D’UNA OPERACIÓ POLICIAL MOLT REPRESSIVA

El mateix procés seguiren per a la detenció de Josep Subirana, a qui reclamaren igualment a la feina, a l’empresa Cremsa, dirigida per Serramalera. No el van deixar ni canviar, per treure’s la roba de treball, per por que fugís. En el seu interrogatori li preguntaren per l’origen dels fulls

volants que havien distribuït des de la plataforma amb l'objectiu de localitzar la multicopista que les imprimia i el local on es confeccionaven. Subirana explica: *“L’acusació que tenia era que havia repartit algun full, que no deia res del règim, sinó que parlava dels drets dels treballadors”*.

També va ser sotmès a maltractes diversos, tant físics com psicològics. Subirana relata: *“De tant en tant et venia un que et clavava un cop de puny, n’hi havia un altre que et feia estar a la paret de puntetes i aguantar-te amb dos dits...”*. Tot i això, una visita a la caserna de la Guàrdia Civil de l'empresari Serramalera va dissuadir-los de seguir maltractant Subirana, que restà reclòs en aquell recinte des del migdia i fins al vespre. Posteriorment, juntament amb Carme Cots i Teresa Vilajeliu, va ser traslladat a la presó de Manresa, amb altres presos comuns, mentre esperava declarar davant del jutge l'endemà, dia 11 d'octubre. Carme Cots i Teresa Vilajeliu van romandre juntes, mentre Josep Subirana no hi mantingué contacte fins al dia següent, en la declaració. Vilajeliu apunta: *“Ens van posar juntes a l'entrar a la presó. Recordo que algú va portar la guitarra a la Carme i ens vam passar 24 hores cantant, lamentant-nos que ens havien agafat i sense saber què més havia passat a fora”*.

D'altra banda, Josep Armengou va ser detingut a Berga aquell mateix 10 d'octubre. L'afectat relata: *“Em busquen a casa meva a Avià; no m’hi troben; em busquen a casa de la meva companya i no m’hi troben i llavors em busquen pels carrers de Berga [...] Un em va trobar al capdamunt del passeig de la Pau, en un taller mecànic [...] Em va dir que l’acompanyés, que uns companys de Manresa em volien fer unes preguntes [...] Vam anar a buscar el seu cap, el cabo Rafael, per les tavernes de Berga”*. Pel camí va trobar la seva companya i la va advertir que fes saber la seva possible detenció a la resta de gent implicada en les Plataformes Anticapitalistes de Berga.

ELS BERGUEDANS JOSEP ARMENGOU I ENRIC GUTIÉRREZ TAMBÉ VAN SER RELACIONATS AMB ELS PRIMERS ARRESTOS

Un cop a la caserna de Manresa, començà l'interrogatori. Armengou comenta: *“El primer que em ve a interrogar és el que m’havia vingut a buscar a Berga, que m’havia dit que no sabia perquè em detenien. [...] Em va demanar què fèiem. Jo vaig dir que en el moment que la cosa no funcionava bé, me’n vaig tornar a Berga perquè no m’interessava tal i com estava el país; no era convenient [...] El primer interrogatori no va ser violent, després me’n van fer més amb gent vestida de paisà. Jo desconeixia que el company de Berga, l’Enric Gutiérrez, havia estat detingut,*

perquè li van trobar unes cartes a la Teresa Vilajeliu, amb la qual es cartejaven quan ell feia la mili [...] En el segon interrogatori un es posà més xulesc i em va dir que havien detingut la Teresa i que havia explicat tot el que feia jo. Llavors m'assabento que han detingut més gent. Se'm coacciona que ells ho saben tot. Jo vaig repetir el mateix [...] Em van prendre declaració tres o quatre; l'última va ser en unes oficines molt grans. Llavors hi havia dos xicots joves, un ros i alt que em va fer aixecar. Es va posar uns guants de motorista apelfats i em va posar el puny als ronyons i em va dir que cantés. Em van tornar a fer les mateixes preguntes i no va passar d'aquí. No em van picar". A diferència de la resta de detinguts, però, Armengou no va passar la nit a la presó, sinó a les cel·les de la comissaria de Policia de Manresa, segons recorda.

Finalment, tots quatre van comparèixer junts davant del jutge d'instrucció de Manresa, Antonio López-Carrasco Morales, el dissabte 11 d'octubre al vespre. Armengou rememora: *"Pràcticament no ens dèiem res. La Teresa estava molt malparada, va ser la que va rebre de debò i no es trobava bé [...] El jutge ens va cridar un per un i, després, a tots quatre alhora. A mi em va dir que era un pobre pagès enganyat i el càrrec que em va imputar era de col·laboració amb les Plataformes Anticapitalistes".* Sobre el jutge, Subirana comenta: *"No entenia que havent estat formats en un moviment d'Església anéssim contra el moviment sindical del règim [...] Un cop va veure que no érem del PSUC, no va trobar indicis".* Finalment, el jutge va decretar el mateix dia a la nit la seva llibertat sense fiança. Josep Armengou, però, no se'l relacionava amb la confecció i distribució de propaganda subversiva, com els tres anteriors, de manera que només se l'acusà de militància.

L'11 D'OCTUBRE EL JUTGE VA DEIXAR EN LLIBERTAT SENSE FIANÇA ELS QUATRE PRIMERS DETINGUTS, VINCULATS A LES PLATAFORMES ANTICAPITALISTES

Durant aquests primers dies de detencions les investigacions de la policia topaven bàsicament amb membres de les Plataformes Anticapitalistes. Malgrat els múltiples maltractaments, la gran majoria sortiren en llibertat el mateix dia o, com a molt, l'endemà, a excepció de la primera detinguda. Imma Trigo, per exemple, també passà per les dependències de la Guàrdia Civil, en ser assenyalada com a responsable del pis del carrer de l'Aiguader. Teresa Vilajeliu assumeix: *"Quan em van demanar les claus del pis del carrer de l'Aiguader se'm va ocórrer dir que les tenia [...] la Imma Trigo, perquè el seu pare era un capità retirat de la Guàrdia Civil. Vaig pensar que no li farien res, tot i que no les tingués ella".* Trigo, segons la premsa de l'època, va ser detinguda el

divendres 10 d'octubre. Passà unes hores a la caserna de la Guàrdia Civil, on va ser interrogada. Posteriorment sortí en llibertat, segurament en no poder revelar cap informació sobre les mencionades claus. Finalment, va ser la mateixa Teresa Vilajeliu qui acompanyà la Guàrdia Civil al pis. Ho confirma així: *“Van esbotzar la porta igualment [...] Em van portar a escorcollar-lo per veure com picaven les parets i si hi havia una doble paret”*.

Com ja hem indicat, també aquell divendres 10 d'octubre va ser detingut, segons apunta Josep Armengou, Enric Gutiérrez. Armengou comenta el procés d'interrogatori al qual Gutiérrez va ser sotmès: *“A un parell de preguntes del que l'interrogava es va fer una mica el xulet o va contestar amb una mica d'ironies i llavors li van fúmer un parell -parlem clar- d'hòsties a l'esquena. A ell el detenen, però el mateix divendres el deixen anar sense càrrecs [...] i ja torna a pujar cap aquí a Berga”*.

Inicialment la Guàrdia Civil no diferenciava clarament aquests militants dels del PSUC. Els preguntava per la seva vinculació al partit comunista, al mateix temps que els policies es mostraven molt interessats a conèixer el local on es confeccionava la propaganda del PSUC. Finalment, a mesura que va capturar la major part dels membres de les Plataformes Anticapitalistes, va establir distincions entre ells i els va utilitzar com una via d'accés al seu principal focus d'interès, el PSUC. Amb mostres com aquestes, sembla que l'objectiu clar, des d'un primer moment, de la Guàrdia Civil era colpejar i desmantellar l'organització manresana del PSUC i CCOO, just al final del franquisme. A més, les múltiples mostres de seguiment d'alguns d'aquests militants antifranquistes inciten a pensar que, fos o no fos premeditada l'operació, sí que ho era la seva vigilància i, per tant, una possible detenció.

El desmantellament del PSUC i CCOO

L'11 d'octubre de 1975 els arrests afectaren ja personalitats vinculades directament al PSUC i a CCOO. Es tractava de militants que havien assistit a la reunió a casa de Joan Sala i havien estat identificats per la Guàrdia Civil. Aquell mateix dia, segons informes de la Guàrdia Civil, van ser arrestats Josep Fuentes, Joan Sala, Josep Ramon Mora, Josep Cònsola i Manuel Pardillo. Tant a Josep Fuentes com a Josep Cònsola els registraren el domicili, en els quals, segons el mateix text policial, trobaren diversa bibliografia marxista, contrària als principis del règim franquista.

Josep Fuentes, militant del PSUC i CCOO, va ser pres el 10 d'octubre, segons relata ell mateix, notícies de la premsa de l'època i informació de la seva defensa judicial, i no pas l'11 d'octubre, com afirma l'informe de la Guàrdia Civil. L'anaren a buscar a l'empresa on treballava,

Lemmerz, als voltants de 2/4 de 3 de la tarda. Fuentes era llavors secretari del jurat d'empresa –l'actual comitè d'empresa- de Lemmerz i va demanar d'anar un moment al seu despatx per a desfer-se de possible material comprometedor. A més, va avisar de la situació a De las Heras, un company del jurat d'empresa.

Tot just arribar a la caserna de la Guàrdia Civil de Manresa el guàrdia Mancera el colpejà i l'intimidà mostrant-li una pistola, que durant l'interrogatori es mantingué sobre la taula, segons relata. Els maltractaments foren diversos. Fuentes confessa: *“Van ser uns dies plens de tortures. Ho vaig passar molt malament [...] Vaig passar de tot, des d'una nit emmanillat al pati de la Guàrdia Civil, despullat de mig cos en amunt... Feia una nit bastant freda i et tiraven aigua i et deien que t'ho pensessis... Des d'estirar-te a dalt d'una taula i et deixaven caure el cos. En diuen el quiròfan. Sembla que hagis de picar amb el cap a terra. També t'emmanillaven per darrera els genolls i et feien caminar i et donaven cops de peu. Van ser dos dies terribles [...] Potser quan paties més era quan estaves esperant una altra vegada que vinguessin a apallissar-te [...] Em van deixar l'estómac ben blau, tot d'un color morat”*.

El mateix afectat recorda altres maltractaments: *“m'agafaven i m'emmanillaven a darrera [l'esquena] i em feien caminar acotat i em van fer donar una volta entre vuit o deu i em donaven patades i reien [...] agafar-me i posar-me de cap a la pica de l'aigua fent veure que m'ofegaven. [...] una altra cosa que em van fer, que fa un cert respecte, va ser agafar-me amb la furgoneta de la Guàrdia Civil, emportar-se'm cap al passeig del Riu i dir que m'aplicarien la llei de fugues, que em farien baixar i farien veure que m'escapava i em dispararien. Llavors arribaven a l'altura del Pont vell i allà giraven i tornàvem a la Caserna. M'ho van fer una vegada. [...] Agafar el meu pare que em venia a portar un entrepà i el van veure plorós i el van fer entrar amb mi per desanimar-me. Ell plorava i el vaig haver d'animar jo. [...] Com pot ser que hi hagi gent disposada a fer això? [...] que picaven eren sobretot quatre. Tres de joves, entre ells el Mancera, i un altre de més gran. El caporal primer era l'home més gran. També n'hi havia dos més que em vigilaven, però no picaven”*. També l'amenaçaren de maltractar la seva família i l'humiliaren verbalment. Durant els dies de tortura no el van deixar seure, com a molt el penjaven pels ronyons.

Pel que fa al contingut de la detenció, Fuentes comentà en un recull de valoracions dels fets, deu anys després, que li demanaren per l'elaboració del full de protesta per les cinc últimes execucions del franquisme i també per l'organització de l'aturada en empreses, mobilitzades pels mateixos esdeveniments. El registre del seu domicili, seguint els informes de la Guàrdia Civil, es produí el 10 d'octubre a les vuit del vespre, després de rebre l'autorització pertinent del jutge López-

Carrasco. Fuentes diu: *“Pràcticament no em van trobar res, només algun llibre sobre marxisme, perquè abans hi havia anat la meva germana i dues amigues més i havien buidat el pis de material sospitós”*. Tot i això, en l’acta de registre procedent de l’Arxiu de Salamanca, efectuat per un caporal de la Guàrdia Civil i tres agents del mateix cos, aquests trobaren una biblioteca amb llibres no autoritzats com l’edició moscovita de les *Obras Escogidas* de Lenin, *Iniciació política* de Xavier La Bonnardiere, publicada a Andorra, i *El materialismo dialéctico* d’Henri Lefebvre, editat a Argentina.

Poc després, restà reclòs a la presó de Manresa amb alguns altres detinguts de la mateixa operació, com Joan Sala, o altres que hi entraren després, com Rufi Cerdán o Manuel Ramos, barrejats tots en una cel·la gran amb altres presos comuns. *“Temps després, durant alguns dies, se’m van emportar i juntament amb en Manuel Pardillo ens van tancar en una cel·la de la planta baixa, que només tenia un forat a terra per fer les necessitats... hi havia una espècie de llit de pedra, molta humitat, un forat al sostre...”*, descriu l’afectat. Finalment, va comparèixer davant el jutge, però fins i tot la seva declaració no la prengué el jutge d’instrucció López-Carrasco, malgrat que aquest la firmés, sinó un administratiu del jutjat, segons apunta Fuentes.

ELS TRES PRIMERS DETINGUTS VINCULATS AMB EL PSUC I CCOO PATIREN DURES TORTURES FÍSiques, AMENACES DE MORT I MALTRACTAMENTS PSICOLÒGICS

Joan Sala, membre del PSUC i CCOO, el detingueren a casa seva, a les 11 de la nit del dia 10 o 11 d’octubre (els mateixos informes de la Guàrdia Civil són contradictoris al respecte), quan ja havia anat a dormir. Se l’endugueren a la caserna de la Guàrdia Civil i tot just entrar l’impacte va ser doble: li feren un cop de puny i veié amb els seus propis ulls el company Josep Fuentes emmanillat al pati de la caserna, despulat de cintura en amunt, i amb símptomes evidents d’haver estat torturat. Sala també l’interrogaren, el maltractaren i li demanaren noms. Ho relata amb aquestes paraules: *“Es van acarnissar molt fort. Molts cops de puny. A mi em van arrencar una part de la barba a tibades, em van encendre llumins a les ungles de la mà, cops als testicles, amb una vareta m’afusellaven les plantes dels peus. Desgraciadament va ser una tortura forta [...] Especialment, n’hi havia un que el tenim gravat tots, perquè era un que realment perdia el control. Et començava a donar cops de puny i veies que s’anava emborratxant fins al punt que veies perillar la teva persona [...] En un altre moment em van posar una pistola al front i m’asseguraven que si em disparaven no passaria res, que em deixarien tirat. Suposava que no, però feia impressió.*

També jugaven amb la família, amb els pares i els germans”.

Després el portaren a la presó i també el tornaren de nou a la caserna, perquè era el lloc de tortura. De fet, molts d'aquests detinguts anaren i vingueren d'un lloc a l'altre segons li plagués a la Guàrdia Civil i fins a la compareixença davant el jutge.

Josep Cònsola, llavors responsable de l'aparell de propaganda del PSUC, també el detingueren la nit d'aquell 11 d'octubre. L'anaren a buscar al seu domicili, que va ser registrat, i li trobaren diversos llibres de temàtica marxista i socialista. El seu interrogatori va ser prou dur perquè perdés el coneixement en diverses ocasions, com a conseqüència dels cops propinats. A més, li aplicaren el quiròfan, colpejant-li els testicles i també l'insultaren i l'amenaçaren de diversa consideració, tot dient-li que el millor era matar-los sense contemplacions.

La implicació del jutge en les detencions

Aquests tres últims represaliats, Josep Cònsola, Josep Fuentes i Joan Sala, van estar a disposició de la Guàrdia Civil prop de deu dies, fins que no els prengué declaració el jutge d'instrucció, malgrat que el termini habitual era de només tres dies. Durant tot aquest temps, els mogueren entre la caserna de la Guàrdia Civil i la presó de les Escodines, maltractant-los i intentant-los treure'ls informació. Si va ser possible aïllar-los durant tant de temps va ser perquè se'ls aplicà el Decret-Llei 10/1975 de 26 d'agost de 1975 sobre Prevenció del Terrorisme, l'article 13 del qual establia que els detinguts podien estar més de 72 hores sense ser posats a disposició judicial si les exigències de la investigació ho requerien. El màxim permès eren deu dies i el jutge ho havia d'autoritzar.

Per tant, el jutge d'instrucció de Manresa Antonio López-Carrasco, que anteriorment havia estat policia, autoritzà el límit màxim sota el qual podien romandre els detinguts sota responsabilitat de la Guàrdia Civil. Si fins llavors per a la resta de persones arrestades no s'havien superat aquests líndars temporals, en els tres casos que ens ocupen s'aplicaren mesures extremes. Manuel Ramos -que com veurem va ser detingut posteriorment i al qual també s'aplicà la mateixa llei- resalta: *“Las detenciones que había aquí en Manresa no correspondían a que aplicara la ley antiterrorista [...] este hombre [el jutge Antonio López-Carrasco] nos aplicó la ley antiterrorista sin haber en Manresa ningún acto terrorista, lo que hizo fue facilitarle a la Guardia Civil que nos tuvieran ahí diez días haciendo con nosotros lo que les diera la gana”*. De fet, segons apunta Montserrat Margarit, amb posterioritat a tots aquests fets es va fer una manifestació davant la casa del jutge, en protesta per la seva implicació en l'operació policial.

Els múltiples antecedents de Joan Sala, la vinculació de Josep Fuentes amb el moviment sindical i la relació directa de Josep Cònsola amb la trobada de l'aparell de propaganda del PSUC –que descobririen arran de la seva detenció- van ser determinants per a l'acarnissament en les tortures físiques i psicològiques i l'aïllament a què van ser sotmesos. En qualsevol cas, es tractava dels tres primers detinguts vinculats directament al PSUC i les dures tortures que patiren mostren clarament que l'objectiu de la Guàrdia Civil era el desmantellament del partit a Manresa, malgrat que aquesta destinació pogués ser premeditada o simplement decidida veient l'evolució de les detencions. Fou per això que se'ls aplicà la llei sobre prevenció del terrorisme, a diferència dels arrestats anteriorment. Precisament, aquestes tres persones van ser recloses a la presó de les Escodines de Manresa i a la presó Model de Barcelona fins a principis del mes de desembre, pràcticament dos mesos després de la seva detenció.

EL JUTGE D'INSTRUCCIÓ DE MANRESA, ANTONIO LÓPEZ-CARRASCO, APLICÀ LA LLEI SOBRE PREVENCIÓ DEL TERRORISME A ALGUNS DETINGUTS, FET QUE EN PERMETÉ EL SEU AÏLLAMENT A MANS DE LA GUÀRDIA CIVIL DURANT DEU DIES

La coordinació amb el jutge demostra, juntament amb el seguiment previ de molts dels detinguts, que es tractava d'una investigació estructurada i que, si bé podia tenir alguns elements d'improvisació, l'objectiu de desmantellament del PSUC resultava evident i responia a un plantejament coordinat en esferes que anaven més enllà de la Guàrdia Civil, la qual tenia carta blanca per assolir els resultats desitjats. El franquisme nasqué reprimint i infontent por i silenci i a Manresa morí amb els mateixos principis fundacionals.

Tot plegat queda palès en el cas de Josep Cònsola i la seva negativa a firmar la declaració davant el magistrat. Cònsola afirmà en un recull de memòries dels protagonistes: *“La meva declaració final feta a la Caserna de la Guàrdia Civil deia que em declarava membre del partit, que feia anar l'aparell de propaganda i que les màquines me les havia donat un home que passava pel carrer. El jutge em va dir que això no s'ho creia ningú. A veure qui donava multicopistes pel carrer! [...] Es va enfadar molt i va decretar-me la incomunicació a la presó de Manresa. Vaig quedar sol i aïllat [...] Penso que el jutge es va portar encara pitjor perquè s'hauria d'haver limitat a demanar-me que em ratifiqués en les declaracions. I em deia que no s'ho creia”*. A més, Cònsola afegí: *“Es va portar com un autèntic feixista, l'home histèric que a mi em va dir que fins que no em quedés un os sencer, no em deixaria marxar, que em va incomunicar després dels deu dies perquè*

em vaig negar a firmar la declaració; aquesta persona està avui [l'any 1985] impartint justícia”.

Amb una opinió similar s'expressa Joan Sala: *“Quan vaig al·legar tortures, ho va ometre. En tot cas, no era una persona passiva a qui li havia tocat jugar aquest paper, sinó que hi estava a gust”.* Marc Viader, advocat que defensà la majoria de detinguts a Manresa, descriu el tarannà del magistrat en prendre declaracions als detinguts: *“L'actitud era de rebuig a qualsevol explicació de tortures [...] no volia que es posés”.*

Deu anys després dels fets, el jutge Antonio López-Carrasco, en un reportatge publicat per *Regió7* declarà: *“Aquells eren uns moments tensos, en ple trànsit polític, i hi havia molta confusió. La meua opinió m'estimo més mantenir-la en la meua intimitat, i d'altra banda no veig l'oportunitat de parlar ara de tot això [...] vaig ordenar que fos investigat aquest aspecte [les tortures] [...] voldria recordar que després va haver-hi una amnistia que va ser per a tots: per als uns i per als altres”.*

L'aparell de propaganda

Josep Cònsola, llavors responsable de l'aparell de propaganda, va ser especialment castigat pels maltractaments i tortures de la Guàrdia Civil, però no va poder evitar que aquesta descobrís el local on amagava les multicopistes i els fulls que s'havien distribuir. Segons apunten persones com Francesc Padullés i Lluís Maruny, en el registre del domicili de Cònsola la nit de l'11 d'octubre, la Guàrdia Civil va trobar al seu cotxe un rebut del local on s'amagava l'aparell de propaganda. Aquesta versió podria lligar amb les declaracions de Josep Cònsola efectuades deu anys després dels fets: *“Dins d'un cotxe em van deixar davant d'on hi havia l'aparell de propaganda. Vaig dir que no coneixia el lloc i em van tornar a la Caserna [...] Volien saber quina era l'estructura del partit, com es distribuïa la propaganda, com arribava, a on es portava. D'on havia sortit l'aparell de propaganda, on s'havia comprat i qui havia subministrat els materials”.* La versió policial, en contra, presenta la troballa com a conseqüència de l'interrogatori. Josep Cònsola ha declinat ser entrevistat i prendre part en aquest projecte.

Fos com fos, entre els dies 12 i 13 d'octubre la Guàrdia Civil va donar a conèixer la troballa del local del carrer de Cantarell, 11, on s'amagava l'aparell de propaganda, i va inventariar-ne el material. Segons recorden alguns dels protagonistes, Televisió Espanyola en va difondre la notícia la nit del diumenge 12 d'octubre, mentre el dimarts 14 d'octubre les primeres informacions van començar a circular per mitjà del periòdic local *Manresa*, que va donar més detalls de l'operació a mesura que la setmana avançava. En total, l'aparell de propaganda del PSUC, que també es feia

servir per elaborar materials per a CCOO i l'Assemblea del Bages, disposava de cinc multicoپیستes: dues d'elèctriques, una de manual, una de mercantil i una de tipus vietnamita, un dels primers aparells que disposà la clandestinitat per a distribuir fulls volants a través d'un procés manual i laboriós.

A més, aquell local, convenientment insonoritzat pel mateix Cònsola, amagava una ingent quantitat de material imprès, amb més de cent quilos entre fullets, llibres, publicacions –com *Horizonte*, *Realidad*, *Treball* o *Mundo Obrero*–, fulls volants –amb milers d'exemplars diversos–, banderoles, enganxines i material divers, firmat sobretot pel PSUC, però també per d'altres organitzacions com el Partit Comunista d'Espanya (PCE), l'Assemblea del Bages, la Comissió de Solidaritat de Manresa, la Joventut Comunista de Catalunya i CCOO, principalment.

EL LOCAL QUE AMAGAVA L'APARELL DE PROPAGANDA DEL PSUC GUARDAVA CINCO MULTICOPISTES I MÉS DE CENT QUILOS DE MATERIAL DE PROPAGANDA CLANDESTINA

Al llarg dels últims cinc anys s'havia acumulat molt de material en aquell local, que es va interceptar llavors i del qual actualment es desconeix la ubicació. Tot i que va ser recuperat el gener de 1980, en treure'l dels magatzems municipals situats a sota l'escola Renaixença -on havien estat reclosos els últims cinc anys-, després se'n va perdre la pista. Segons publicava la premsa de l'època, els militants del PSUC volien dipositar-lo a l'Arxiu Comarcal del Bages, però actualment ni els mateixos membres saben on van anar a parar les multicoپیstes i tot aquell material que havia confiscat la Guàrdia Civil.

En qualsevol cas, la notícia de la caiguda de l'aparell de propaganda del PSUC manresà va causar un gran ressò no tan sols a nivell local o regional, sinó nacional i, fins i tot, estatal. De fet, la mateixa notícia aparegué de forma impactant, com hem apuntat, al *Telediario* de Televisió Espanyola i també va rebre una àmplia cobertura en diaris com *La Vanguardia Española*, *ABC* i *Mundo Diario*, a més de la publicació local *Manresa*, com també s'ha dit.

Tot el llarg procés de detencions i de múltiples tortures que hi van anar associades va tenir un gran impacte. Tot plegat va ser seguit de molt de prop pels diferents mitjans de comunicació del moment, fossin més o menys propers a la dictadura. El periòdic *Manresa*, per exemple, tenia unes

clares vinculacions amb el règim, però tot i això va seguir els esdeveniments. Deu anys després dels fets, l'advocat Marc Viader assegurava en un recull de declaracions: *“La pressió ambiental els obligava a dir quelcom”*.

La caiguda de l'aparell de propaganda i les múltiples notícies difoses van impactar i alertar sobre com era de complicada la situació als militants comunistes manresans que fins llavors no havien estat enxampats i que van començar a prendre mesures de seguretat, a desfer-se de material comprometedor, a amagar-se o, fins i tot, a fugir de la ciutat durant un temps prudencial. La caiguda de l'aparell de propaganda comportà un gran trasbals per al PSUC manresà, perquè representava el seu màxim òrgan d'expressió pública i perquè, al mateix temps, era l'emblema per antonomàsia de la clandestinitat, ja que tan sols una persona –Josep Cònsola- sabia on s'amagava el local de confecció i distribució de propaganda. Tot plegat va alarmar els lluitadors antifranquistes i els va conscienciar de la gravetat de la situació i de la importància de l'operació policial que s'estava portant a terme, que feia témer la posada al descobert de l'organització interna del PSUC a la ciutat.

El seguiment de les detencions

A diferència de la resta de companys detinguts el dia 11 d'octubre, Josep Ramon Mora va decidir presentar-se voluntàriament davant la Guàrdia Civil. El dia anterior, Francesc Padullés i Sebastià Vives li havien aconsellat de desaparèixer de la ciutat, però ell no es va veure en condicions d'assumir el que representava una escapada. Mora comenta: *“M'estimava més el risc de la certesa de la detenció, que no pas el risc de la incertesa de la fugida, quan jo no tenia cap estructura de suport, perquè no formava part de cap xarxa que em pogués donar aixopluc en el cas que marxés. Sabia que m'exposava a maltractaments, però poques coses podia explicar”*. Pel fet de no estar enquadrat en cap organització política, ja que només formava part de la HOAC (Hermandad Obrera de Acción Católica) i col·laborava amb el moviment sindicalista a Lemmerz –l'empresa on treballava-, era conscient que no podia facilitar informació comprometedora. De totes maneres, la Guàrdia Civil ja l'havia anat a buscar a la fàbrica i, finalment, Mora va personar-se a la caserna. La seva sorpresa, però, es va produir tot just arribar a les dependències policials, quan un agent li etzibà: *“¡Hombre, ya tenemos aquí al pajarito!”*; la frase *“em va deixar gelat només entrar”*, assegura.

Malgrat tot, Mora no va poder evitar els interrogatoris durs amb violència física i aplicació de mètodes de tortures com el citat quiròfan, a més d'amenaques sexuals i de mort per a la seva dona i família. Les demandes a Mora, a l'interrogatori de la Guàrdia Civil, es centraven en dues qüestions

bàsiques: volien relacionar-lo amb el PSUC i saber del seu aparell de propaganda. L'interrogat recorda: *“La meva vinculació al PSUC era indemostrable, perquè no hi estava vinculat i els explicava les meves reunions a la Residència Sacerdotal”*. També el van deixar emmanillat durant unes quantes hores i despullat de cintura en amunt, en un banc del pati de la caserna. A continuació, segons relata la mateixa víctima, li van donar un conyac i el van posar en una cel·la amb Joan Sala, a qui li havien arrencat trossos de la barba, i Josep Cònsola, que estava molt debilitat i pràcticament inconscient.

Mentrestant, la dona de Josep Ramon Mora, ajudada per una amiga, va desfer-se dels papers més comprometedors que pogués conservar a casa. *“Els van posar a la rentadora, amb la idea de posar-la en funcionament en el cas que algú hi anés a fer algun tipus de registre”*, apunta Mora.

Sigui com sigui, tant Mora com Manuel Pardillo –membre del jurat d'empresa de la Societat Anònima Foneria (SAF) i vicepresident de l'Agrupació de Foneries, també detingut aquell mateix dia-, van romandre a la presó entre 7 i 10 dies, de manera que també se'ls aplicà la mateixa llei sobre Prevenció del Terrorisme, malgrat que la seva activitat militant fos més aviat sindical.

Tot plegat va provocar, segons alguns protagonistes dels fets com Manuel Ramos i Rosario Ramos, que la Guàrdia Civil decidís suspendre l'habitual acte festiu en commemoració del 12 d'octubre, *Día de la Hispanidad*.

El degoteig de detencions

Els arrests no es van aturar i el dilluns 13 d'octubre van ser detinguts Lluïsa Batlle, del jurat d'empresa de Maquinària Industrial; Josep Barón, del jurat d'empresa de la SAF; Rufi Cerdán, metal·lúrgic, i Marcelino Iglesias, enllaç sindicat de Pirelli.

Lluïsa Batlle -llavors vinculada al Comitè de Solidaritat amb els presos de Manresa, a la Unió Socialista del Bages i al jurat d'empresa de Maquinària Industrial- l'avisaren de la possibilitat de ser detinguda. Per això es va desfer de tot el material comprometedor que tenia. Batlle relata: *“La meva mare, amb un mocador de fer farcells ho portà a casa d'una amiga que tenia llar de foc i ho cremaren”*. Pocs dies després l'anaren a buscar a la feina, però el cap de personal no va permetre'n l'arrest i la Guàrdia Civil s'hagué d'esperar fins a la sortida del seu torn, al voltant de les dues del migdia, per endur-se-la a la caserna. Allí l'interrogaren durant diverses hores i l'acusaren de ser comunista.

Batlle, que també havia estat sotmesa a un procés de seguiment per part de la Guàrdia Civil els últims temps abans de la detenció, afirma: *“Volien saber del Padullés. Jo deia que el coneixia*

perquè treballava a Maquinària Industrial. També em demanaven molt per la Teresa Vilajeliu. Em van amenaçar moltes vegades, però no em van arribar a picar [...] Vaig demanar per anar al lavabo, no m'hi van deixar anar; no em van deixar menjar [...] sí que em van insultar". Enmig de l'interrogatori, Batlle assegura: *"Vaig veure per una escletxa d'una porta el [Manuel] Lacal, que treballava a Maquinària. En aquella època es recomanava estar a l'aguait amb ell, perquè era un exguàrdia de Franco i semblava que era espia de la Guàrdia Civil [...] d'aquesta manera, es confirmava això".* A més, Manuel Lacal era membre local de Falange Española i regidor de l'Ajuntament de Manresa.

Quan deixaren anar Batlle, aquella mateixa nit, la Guàrdia Civil la seguí fins que tornà a casa. L'endemà, tot i no poder dormir de l'angoixa, decidí tornar a la feina. La seva defensa la portà l'advocat Josep Maria Manubens. *"Em digué que em podia caure una multa de 250.000 pessetes",* apunta l'afectada.

Josep Barón formava part del comitè d'empresa de SAF, i com Lluïsa Batlle, va ser alliberat el mateix dia de la seva detenció, hores després de ser interrogat per la Guàrdia Civil. El seu arrest es va produir com a conseqüència d'una conversa que va mantenir amb Batlle just quan aquesta sortia de l'empresa i l'esperava la Guàrdia Civil per detenir-la. Segons comenta l'afectada, la policia els veié, també considerà Barón una persona sospitosa i se l'endugueren a la caserna detingut.

35 ANYS DESPRÉS DELS FETS, RUFÍ CERDÁN ENCARA TÉ GRAVADES LES
CARES DELS GUÀRDIES CIVILS QUE L'ARRESTAREN, UNES FESOMIES
IDENTIFICADES I DESCRITES DE MANERA COINCIDENT PER LA MAJORIA DELS
DETINGUTS

D'altra banda, també va ser detingut Rufí Cerdán, que tenia llavors 18 anys i treballava a l'empresa Tallers Rubiralta, on era delegat sindical, un compromís social que compartia amb la seva vinculació a l'HOAC. Sobre el seu arrest, Cerdán destaca: *"Devien ser les 9 del matí. Es van presentar dos guàrdies civils. Tinc les seves cares ben gravades: un d'alt i moreno i un de més ros. Se'm van endur emmanillat".* Tot seguit, va passar a ser interrogat i maltractat, com la majoria dels seus companys. *"La rebuda a la caserna ja va ser un acte violent, amb una trompada, un cop de puny. Allà em va sorprendre trobar un altre guàrdia civil que havia estat company esporàdic de*

l'institut. No va callar, va dir que coneixia tota la meva família. L'interrogatori es va centrar en l'octaveta i la reunió a casa de Joan Sala. Donaven per fet que formava part de l'estructura del PSUC. La meva posició va ser refugiar-me en la Joventut i el moviment Apostòlic [...] Vaig passar moltes hores emmanillat a un radiador, sense cadira", ressalta. A la nit, el traslladaren a la presó.

Una altra persona enxampada aquell dia va ser Marcelino Iglesias, llavors membre del PSUC i també del comitè d'empresa de Pirelli, aleshores anomenat jurat d'empresa. Segons relata, un dia al vespre, en tornar a casa de la feina la seva dona li digué que l'havien vingut a buscar dos membres de la brigada políticossocial de la Guàrdia Civil. Iglesias afirma: *"Sabía que no tenía escapatoria ni medios tampoco para ir a ningún lado. Me fui al Pont de Vilomara para que no me cogieran en casa y fui a avisar a un compañero. Al día siguiente fui a trabajar [...] y a mediodía me avisó la dirección de Pirelli que había dos personas que me esperaban en la puerta y no tenía alternativa"*.

El seu interrogatori seguí les directrius dels anteriors. Iglesias recorda: *"Empezaron a pegarme por todos lados hasta que se cansaron. [...] Me dieron una hoja y un bolígrafo para que explicara todo el proceso político y sindical y diera nombres. Empecé a escribir que era una persona pacífica, que estaba en contra de la pena de muerte... para ver si les confundía y me dejaban en paz, pero no tragó. Después de la tortura física, fue la psicológica. Me pusieron una pistola en la mano [...] Me dijeron que me iban a tirar en un barranco, justificando que me habría caído con la bicicleta, porque también sabían que corría en bicicleta [...] Estuve tres días"*. Segons apunta l'informe de la Guàrdia Civil, Iglesias hauria identificat cinc persones que l'ajudaven en la distribució de fulls volants a Pirelli: Fernando Martínez, Jerónimo Rodríguez, Manuel Payán, José Samaniego i Antonio Pradas. Els quatre primers foren detinguts el dia 15 i l'últim, el dijous 16 d'octubre. Sobre aquests fets, Iglesias comenta: *"Dije que ellos no tenían ninguna responsabilidad, que el único responsable era yo"*.

El dimecres 15 d'octubre Rufi Cerdán, Josep Ramon Mora i Marcelino Iglesias passaren a disposició del jutge de primera instància de Manresa, López-Carrasco, que decretà l'ingrés a presó de Cerdán i Mora i la llibertat d'Iglesias, que havia declarat davant el magistrat que la seva tasca es limitava a la distribució de fulls volants per la fàbrica.

El dia anterior, el dimarts 14, va ser arrestat Antonio Alcaide, treballador del Banc Mercantil. En incorporar-se a l'empresa, a principis de la dècada de 1970, va conèixer Manel Martínez, que li va facilitar l'ingrés al PSUC. Temps després també col·laborà amb les CCOO de la ciutat. En el moment de la detenció era el president del sindicat Unió de Tècnics i Treballadors

(UTT) de la banca. En una de les reunions d'aquest organisme, pocs dies abans de la detenció, l'avisaren que la Guàrdia Civil hi havia acudit reclamant per ell. També el cap del Banc Mercantil li preguntà sobre les detencions. Finalment, la Guàrdia Civil l'anà a buscar a la feina —a l'oficina del carrer del Cós— per arrestar-lo, el dimarts 14 d'octubre. Alcaide ho explica amb aquestes paraules: *“El cap de personal va venir al meu lloc de treball a avisar-me [...] M'aixeco de la taula i vaig a un company, en Joan Güell, també sindicalista i del PSUC, a dir-li que venien a detenir-me i que ho digués a tothom”*.

En qualsevol cas, Antonio Alcaide va tenir més sort que alguns dels seus companys durant l'interrogatori, ja que va evitar la tortura. Segons relata: *“Estava a la pota de la taula emmanillat durant tot el dia [...] a mi no em van pegar a l'hora de la veritat. Amenaces moltes, però”*. Li preguntaren sobre la seva pertinença al PSUC i sobre la gent que hi estava vinculada a la ciutat. Un cop traslladat a la presó, l'endemà de la detenció, el van traslladar a una cel·la del pis de dalt del centre, juntament amb Josep Ramon Mora, Rufi Cerdán i dos delinqüents comuns, mentre Manuel Pardillo i Josep Fuentes estaven reclosos als baixos. Sobre el trasllat a la presó, Alcaide comenta: *“Recuerdo que iba con el Manuel Pardillo en el mismo coche”*.

ANTONIO ALCAIDE, JOSEP RAMON MORA I RUFÍ CERDÁN COMPARTIREN CEL·LA A LA PRESÓ DE MANRESA I SILENCIS DAVANT EL TEMOR DE SER ESCOLTATS PER POSSIBLES CONFIDENTS

A la cel·la de la presó es guardava silenci per por que els presos comuns fossin confidentes i les hores transcorrien entre pensaments i angoixes. Alcaide recorda: *“Pensaves en la família, si els havien molestat o havia passat res, perquè estàvem incomunicats en aquell temps [...] era una sala gran per a cinc llits i el wàter negre i brut”*. A primera hora del segon o el tercer dia, segons apunta, va arribar Manuel Ramos i cantà *Andaluces de Jaén*. Segons l'informe de la Guàrdia Civil, Ramos no seria detingut fins al 19 d'octubre. Per tant, podrien haver transcorregut més dies fins a l'ingrés a la presó de Ramos, si el document fos fefaent. En qualsevol cas, l'estada a la presó va ser monòtona i tensa. Alcaide apunta: *“Passàvem l'estona cantant cançons o en un cendrer hi llençàvem pessetes [...] així passàvem les hores, perquè allà dins no podies dir res, perquè podia ser escoltat”*. També van estar incomunicats sense poder rebre res.

La nit del tercer dia d'estar empresonat, Alcaide va ser emmanillat i dut fins a la caserna de la Guàrdia Civil. Segons afirma: *“Em van portar amb una persona important, el comandant o així*

[...] *me decía: 'queremos que diga todo lo que sepa, porque lo pondremos en la calle. Tenemos mucha presión con usted, está llamando todo el mundo por usted y nosotros queremos ponerlo en libertad' [...] 'yo le he dicho toda la verdad', le decía [...] Estuvimos media hora dando vueltas en el patio del cuartel. Al final dijo que se me podían llevar i em van portar una altra vegada a dormir a la presó i el dia següent, al matí, em van posar en llibertat [...] Em van dir que anés a la caserna i demanés el carnet d'identitat*". Finalment, no va declarar davant el jutge, sinó que van ser les pressions –que venien de directius de la banca- que van contribuir a alliberar-lo. El seu advocat, en aquest cas, va ser Xavier Sitjes.

Un cop en llibertat –quatre dies després, segons apunta Alcaide- anà a veure el director del Banc Mercantil, Ernest Giralt, que li donà un dia de festa per descansar. De fet, aquesta mateixa persona ja intercedí des del primer moment per tal que fos alliberat. Segons explica el mateix Alcaide, *“trucà a la Guàrdia Civil i els va dir que el personal faria vaga si no em posaven en llibertat”*.

La reacció dels que restaven

Davant l'allau d'arrestos de membres del PSUC i CCOO de Manresa i, sobretot, davant la detenció de Josep Cònsola, encarregat de fer i distribuir la propaganda, la resta de membres de l'organització es va inquietar. Lluís Maruny, membre del comitè local del PSUC -que recorda haver-se assabentat de la caiguda de l'aparell de propaganda a través d'una informació televisiva-, explica que *“la detenció d'en Cònsola va fer saltar totes les alarmes, perquè era el nucli dur de la clandestinitat [...] a partir d'aquell moment vam començar a prendre mesures”*. Veient que la Guàrdia Civil no parava de detenir a membres del partit, un darrere de l'altre, van decidir convocar una reunió a Terrassa o a Collbató (segons els protagonistes, s'indica un o altre indret) amb manresans del PSUC i alguns del Comitè del PSUC de Catalunya. En qualsevol cas, aquesta no va ser l'única trobada i, segons comenta Vizcaíno, arran de les caigudes es van fer diverses reunions, que van tenir lloc a Collbató i a Sant Vicenç de Castellet.

A la reunió celebrada a Collbató o a Terrassa, entre altres, hi assistiren Lluís Maruny, Jaume Sala, Marga Martínez, Francesc Padullés i Manuel Ramos. Tots ells van analitzar la situació i van intentar dissenyar una estratègia per aturar el degoteig de caigudes. Entre altres mesures, i per tal de demostrar que l'aparell de propaganda seguia en funcionament -i desorientar així la Guàrdia Civil-, van decidir elaborar un nou full volant i repartir-lo per Manresa. Buscant aquest objectiu, l'escrit va ser firmat pel comitè local del PSUC. La reunió hauria tingut lloc entre el diumenge 12 i el dimarts

14 d'octubre, ja que el document es va elaborar abans que s'assabentessin de la detenció de Jaume Sala, el dimecres 15. El text, doncs, enumera nou detinguts, l'últim dels quals va ser Josep Cònsola, i obvia la detenció de Sala. Segons Lluís Maruny, ell s'encarregà de la reproducció del full volant: “*vaig picar jo amb la màquina del meu despatx de l'Hospital de Sant Joan de Déu, perquè no teníem altra possibilitat*”.

ELS MILITANTS DEL PSUC NO DETINGUTS FEREN UNA REUNIÓ A TERRASSA O A COLLBATÓ AMB L'OBJECTIU DE COORDINAR UNA ESTRATÈGIA PER ATURAR EL DEGOTEIG D'ARRESTS I ELABORAR UN FULL VOLANT

Manuel Ramos, que tot i no formar part del comitè local del PSUC, hi va ser convidat com a militant del partit, apunta: “*Fui con el coche que me había dejado Francesc Padullés y lo cargamos de propaganda con la idea de repartir las octavillas. Me puse en contacto con algunos del partido y dejé el coche camuflado en la plaza Catalunya [de Manresa], que se utilizaba como parking. El coche estaba lleno de propaganda con la idea de repartirla al día siguiente, pero fue cuando me detuvieron*”.

De fet, inspectors del Cos General de Policia interceptaren un centenar d'exemplars d'aquests fulls el dijous 16 d'octubre, al carrer de l'Era d'en Coma i en bústies particulars d'aquesta via manresana. Fou així com, per algun canal o altre, van arribar a la ciutat els fulls volants i es van poder repartir.

Fugides i detencions

Mentre militants com Manuel Ramos o Jaume Sala tornaren a Manresa o a poblacions del Bages, altres com Lluís Maruny o Francesc Padullés s'amagaren a Barcelona per evitar ser detinguts.

Joaquín Vizcaíno va ser un dels primers a prendre precaucions davant l'operació policial. A més de ser membre del PSUC i CCOO, era president de l'Associació de Veïns del Xup, organització en la qual Teresa Vilajeliu feia de secretària. Precisament, aquesta relació va alertar a Vizcaíno, que en saber del seu arrest ja no va dormir més a casa durant uns mesos. Tal com comenta: “*Dormía en el mismo Xup, pero en una casa que estaba vacía, que era de mis padres, pero mis padres no estaban ya ahí [...] La vida diaria que hacía era normal: iba a trabajar, aparecía por Manresa y por el barrio [...] Recuerdo que fui al día siguiente por la tarde, y con el abogado Sitjes, al cuartel*

de la Guardia Civil pidiendo la libertad de la Maria Teresa Vilajeliu. Aquel día aún nos dieron largas, pero no nos trataron mal. Pero al día siguiente volvimos y casi nos echan a patadas. De momento de mí no sospechaban". Quan van alliberar la Teresa, Francesc Padullés i Joaquín Vizcaíno es van trobar. Aquest últim apunta: “[Francesc] vino al Xup a ver a la Teresa. *Quedamos que mi mujer y unas vecinas llevaran a la Maria Teresa al Centro Hospitalario, porque estaba toda llena de morados. La habían torturado. Yo acompañé a Padullés a su casa y ya vimos que había Guardia Civil*”.

Aquesta situació d’incertesa va durar uns dies fins que Vizcaíno es va assabentar que l’havien anat a buscar a casa. Així, l’endemà ja no acudí al treball i fugí. L’afectat afirma: “*Me marché para Terrassa, donde conocía a gente del partido y de allí me mandaron a una casa segura*”. Abans de marxar, però, va avisar l’advocat Sitjes perquè no tingués cap problema pel fet d’haver-se trobat pocs dies abans en visitar la caserna de la Guàrdia Civil per sol·licitar l’alliberament de Teresa Vilajeliu. També va fer córrer la veu perquè la resta de militants del PSUC de Manresa sabés de la seva fugida.

Ja a Terrassa, i segons confirma Vizcaíno, va anar a casa de Pep Gordillo, de CCOO i del PSUC, amb el qual havia pres contacte temps enrere arran d’una visita en companyia de Paco Priego. Gordillo el va portar a una altra llar i, a la nit, a la parròquia de Ca n’Anglada. Finalment, i gràcies al contacte amb un mossèn de la parròquia, passà uns dies a casa d’un familiar d’aquest capellà a Sabadell. Després, un contacte del comitè central el va guiar fins a Barcelona, on es va retrobar amb altres fugits de Manresa, com Sebastià Vives. D’aquesta manera va poder establir-se provisionalment en un pis segur.

JOAQUÍN VIZCAÍNO, LLUÍS MARUNY, FRANCESC PADULLÉS I SEBASTIÀ VIVES S’AMAGAREN A BARCELONA EN SER BUSCATS PER LA GUÀRDIA CIVIL

També Lluís Maruny va decidir marxar cap a Barcelona. Tot i això, reconeix que la seva situació era més tranquil·litzadora que la d’altres militants del PSUC. Maruny confessa: “*L’experiència indicava que no era el mateix ser universitari, fill d’empresari i d’una família benestant que ser un treballador del tèxtil. No era el mateix: jo tenia més protecció [...] tenia més suport i facilitat que un altre, segurament*”.

Sobre els fets, Maruny recorda: “*Hi havia un cap de setmana entremig [referint-se als dies 11 i 12 d’octubre] i amb la Conxa i els nanos vam decidir anar a la Bisbal d’Empordà [...] Em*

sembla recordar que a la tornada vam fer una parada en una àrea de servei de l'autopista i va ser allà que vam veure el Telediario. Hi apareixia informació de la caiguda de l'aparell de propaganda. Aquí ja ens va entrar la preocupació [...] ens vam trucar uns quants i la decisió va ser evitar contactes, posar tallafocs, que tots els pisos quedessin nets, sense papers comprometedors... Vam establir contactes diaris per controlar qui estava detingut i qui no [...] Amb la caiguda de l'aparell de propaganda, una preocupació va ser informar el comitè central i prendre la decisió d'amagar-nos els qui érem del comitè local". La primera nit Lluís Maruny ja no la va passar a casa, però va estar dos o tres dies abans no marxà cap a Barcelona.

És clar que la situació no va ser gens fàcil per a la seva família, un cop va fugir a Barcelona. Conxa Comas, també militant del PSUC i parella sentimental seva, apunta: "Tenia un fill que no havia fet els tres anys i un altre fill d'un any, en aquells moments. De la nit al dia, el meu company, en Lluís, marxa de casa a Barcelona i s'amaga i jo em quedo amb les criatures, però amb el sentiment clar que em podien venir a detenir en qualsevol moment [...] ho esperava. Tinc diferents mals records. Per exemple, l'acomiadament d'en Lluís de la feina. Tots dos treballàvem de psicòlegs a Sant Joan de Déu i el doctor Llussà, que era el nostre cap de servei, va gestionar una baixa de malaltia d'en Lluís... [...] Al cap de tres dies van trucar al despatx i el gerent va portar la carta d'acomiadament. Ho recordo com un moment molt tràgic per a mi. Ell perdia la feina i ningú no em va dir que el readmetrien. Ho vaig viure dramàticament [...] També t'arribaven notícies dels maltractaments a dins la caserna... Era una situació de desemparament. Malgrat que a la ciutat hi hagués un cert clima de solidaritat, molt poca gent es va acostar a dir-me res".

El primer contacte que va fer Maruny va ser amb Joan Busquets, de Terrassa, que formava part de la direcció del partit, fet que li costà una forta esbrincada del comitè central per exposar-lo, ja que el podien estar seguint. Posteriorment anà fins a Barcelona, on s'allotjà, entre altres indrets, a casa de Montserrat Roig. Comas explica també les visites que li feien a Barcelona amb els dos nens: "Haviem de fer cites prèvies per arribar a un lloc determinat i estar segurs que no ens seguien. En tinc un record molt angoixant i de molta ansietat".

Encara més complicat per fugir ho va tenir Sebastià Vives, que en aquells moments estava ingressat per una fístula a l'hospital de Sant Andreu de Manresa. Vives explica: "De seguida vaig veure que la cosa es complicava perquè els dos que anàvem a la Coordinadora Nacional de Catalunya de Comissions Obreres érem en Joan Sala i jo. M'anava assabentant de la gent que anava caient [...] pensava que si queia tota la gent que hi havia a la reunió, al final vindrien per mi". En descobrir-se l'aparell de propaganda tot es va precipitar. Ho recorda d'aquesta manera: "Em

va trucar en Padullés i em va dir que marxés de l'hospital. Li vaig dir al metge, el doctor Isern, que el meu pare havia tingut un infart i en pijama, amb una furgoneta i acompanyat per la que aleshores era la meua companya, Montse Catalán, vaig marxar cap a Barcelona". Poques hores després, ja l'endemà, la Guàrdia Civil va anar a buscar-lo a l'hospital i ja no el trobaria. Van precintat-li la casa i el van declarar en ordre de recerca i captura. Segons comenta el mateix afectat, van arribar a amenaçar el metge Isern per haver-lo deixat marxar.

Inicialment Vives va ser acollit per CCOO, que l'allotjà en un pis amb un metge que vivia al barri gòtic de Barcelona, perquè li havia de curar la fístula. Després anà a un altre pis d'un dentista al passeig Maragall. Allí tenia contacte amb en Josep Lluís López Bulla, llavors líder de CCOO a Catalunya, que ja l'havia anat a veure a l'hospital de Sant Andreu de Manresa per informar-lo de l'evolució de les detencions.

SEBASTIÀ VIVIES FUGÍ AMB FURGONETA DE L'HOSPITAL DE SANT ANDREU POQUES HORES ABANS QUE LA GUÀRDIA CIVIL L'ANÉS A BUSCAR

També s'escapà de Manresa Francesc Padullés, membre del comitè local del PSUC. Els moments previs a la fugida van ser tensos. Padullés explica: "*Recordo estar a casa dels pares de la Marga Martínez amb ella i en Jaume Sala. Vaig trucar a casa i la Rosario Ramos [llavors parella seva] em va dir que hi havia la Guàrdia Civil [...] Vaig pensar que si no m'havien trobat, a casa ja no hi serien, però hi eren [...] Llavors vaig anar al Xup a veure la Teresa Vilajeliu, perquè en Jaume i la Marga m'havien dit que l'havien deixat anar [...] Es va acordar que havíem de marxar i vaig anar a dormir a casa d'un germà d'en Jaume Sala, a sobre l'església de la carretera de Santpedor. Era un dissabte, perquè l'endemà en sortir nosaltres del pis, hi havia gent coneguda i en veure'ns van posar una cara... ja havia corregut la veu. Llavors vam marxar de Manresa i vam anar a dormir a casa d'uns amics seus a Avinyó i després, cap a Barcelona". Allí es trobaren Lluís Maruny, Ramon Majó, Sebastià Vives, Montse Catalán i després Joaquín Vizcaíno i algun altre militant. Abans de marxar de Manresa, però, i sabent que l'esperaven a la porta de casa, Francesc Padullés va deixar el cotxe en mans del llavors cunyat seu, Manuel Ramos, i l'avisà de la situació. A Barcelona, Padullés va passar la major part del temps en un pis de Ramon Valverde i Núria Ventura, el qual també va ocupar Marga Martínez, segons apunten el mateix Padullés i Núria Ventura.*

Marga Martínez, militant del PSUC i companya de Jaume Sala, comenta: "*Vam estar dormint dues nits a casa d'una companya de feina a Artés [...] Després vam anar a Avinyó a casa*

d'uns altres amics i a partir d'aquí, juntament amb en Padullés, que també estava a punt de caure, [...] el Padullés va agafar el tren i ja va marxar cap a Barcelona, mentre en Jaume se'n va anar a treballar com cada dia i jo a Artés, a l'escola de monges on treballava".

La situació de Rosario Ramos va ser semblant a la de Conxa Comas: va quedar sola amb dos fills i amb el perill també de ser detinguda, però amb pitjors conseqüències. Segons destaca l'afectada, *"van registrar la casa i van fer moltes destrosses. Van estar durant cinc o sis dies els policies a la porta de baix a casa. Els veïns em portaven caixes de llet i diversos productes alimentaris. Jo pertanyia llavors al Comitè de Solidaritat"*.

Concretament, el registre del domicili va ser molt llarg. Ramos assegura: *"Estuvieron des de las siete de la tarde hasta casi las doce de la noche registrando. Bajaron las cosas de los armarios, desmontaron las camas, las cunas de los niños... Cuando se fueron, me dijeron que se quedarían en la puerta de abajo hasta que volviera Francesc"*. Mentrestant van trucar diverses persones que s'interessaven per la situació, entre elles el mateix Padullés o Montserrat Calveras, llavors parella de Josep Cònsola, per avisar de la detenció d'aquest.

LES PARELLES DELS FUGITS I MILITANTS DEL PSUC, COM CONXA COMAS O ROSARIO RAMOS, S'OCUPAREN DE LA FAMÍLIA MENTRE PATIEN L'ANGOIXA DE PODER SER DETINGUDES

Un altre dels manresans vinculats al PSUC que va fugir va ser Ramon Majó, ja prou castigat per la detenció dels 113 de l'Assemblea de Catalunya de finals de 1973. Majó recorda: *"Vam decidir que marxés quan va començar a caure gent del comitè local. [...] Em van enviar a una casa d'un periodista manresà a Barcelona i un dia, a les sis del matí, em van fer fora perquè havien arribat sospites. Vaig haver de tornar a reprendre els contactes [...] Vaig anar passant per diverses cases diferents. Sé que normalment ens trobàvem al vespre a l'hora de sopar i estàvem sopant en un bar de Barcelona i va aparèixer per la televisió que havia caigut l'aparell de propaganda. Va ser increïble, perquè era l'última cosa que ens podíem pensar. Va ser alarma màxima"*.

Segons en Josep Fuentes, Anselmo Díaz –cap de la brigada políticossocial de la Guàrdia Civil- va defensar en converses internes amb la Guàrdia Civil que Ramon Majó feia temps que havia deixat la militància activa després de ser un dels 113 detinguts de l'Assemblea de Catalunya a finals de 1973 i, per tant, no valia la pena detenir-lo.

També va fugir Joan Badia, vinculat al PSUC i ja detingut el 1973 en ser associat a la

Comissió de Solidaritat. *“Les instruccions eren que tots anéssim fora de Manresa [...] La majoria vam anar a Barcelona en pisos de simpatitzants del PSUC. Vaig estar a casa d’un advocat uns quants dies fins que les coses es calmessin, però cada dia detenien algú o altre”*, destaca. A més, Joan Badia el buscava la Policia Nacional per estar vinculat a l’Assemblea del Bages. Li feren arribar un avís per presentar-se a comissaria -al qual no va respondre-, li imposaren una multa de 100.000 pessetes i li precintaren la casa, que restà tancada fins al mes de desembre amb l’amnistia dels fets, segons relata l’afectat.

Els que es van quedar a Manresa

Jaume Sala va ser detingut de manera immediata, el mateix dimecres 15 d’octubre i en una de les operacions més cridaneres. La Guàrdia Civil l’anà a cercar a la feina, a l’Escola de Mestria Industrial (avui IES Lacetània), on treballava. En unes declaracions a *Regió7*, deu anys després dels fets, assegurava: *“Vaig dir al guàrdia que m’esperés al vestibul i a les secretàries que avisessin la família. Després vaig intentar sortir pel darrera de l’escola on hi ha l’aparcament pels professors i on hi tenia el cotxe, però a la porta exterior m’estaven esperant, així que vaig recular corrent, i els guàrdies al darrera, amenaçant amb disparar mentre els estudiants ho veien tot des de les finestres de les aules”*. Finalment, no se’n pogué escapar. Un cop a la caserna, a Sala li mostraren un organigrama del partit i l’identificaren amb el seu nom de guerra, *Vidal*, segons relata l’informe policial.

A més de la detenció, a Jaume Sala també li registraren el domicili, on li trobaren diverses obres de pensament socialista i comunista i una màquina d’escriure, amb la qual podria haver elaborat alguns clixés per a la confecció de propaganda, segons deduí la Guàrdia Civil. Mentrestant la seva companya, Marga Martínez, fugí cap a Barcelona, per trobar-se amb la resta d’escapats.

L’interrogatori de Sala tampoc no estigué absent de maltractaments, tot i que, segons comentà el mateix afectat al citat reportatge, no s’hi acarnissaren tant com amb altres companys. Sala digué: *“Els vaig fer una declaració política sobre l’agonia del franquisme i la seva responsabilitat a fer possible una transició pacífica a la democràcia, i es van enfadar moltíssim i em començaren a pegar”*. Segons diu la seva companya, *“quan el vaig anar a veure a la presó Model encara tenia les marques de les manilles als canells, com feien a molts. Els emmanillaven a la pota d’una taula o a un radiador, els donaven cops [...] és l’única cosa que vaig veure. D’aquest tema no en va parlar mai, no va entrar en detalls [...] parlava de la Caserna de la Guàrdia Civil*

amb molt mal record, una cosa molt desagradable i molt poc humana. Explicava la poca humanitat d'aquestes persones”.

Tot i això, Sala durant els deu dies de reclusió a què també va ser sotmès, portà a terme una estratègia combativa: es va declarar en vaga de fam per afeblir-se. Sobre la qüestió, Marga Martínez apunta: *“Tenia molta confiança, perquè era una persona forta. Et feia patir, però per fortalesa seva estava convençuda que aguantaria”.* Sala afirmà que va prendre aquesta decisió per caure a terra a la primera bufetada. *“Recordo que un vespre abans de sortir al pati em van lligar les mans als genolls i em feien caminar per l'habitació. En comptes de fer-me el ronso, m'ho vaig prendre seriosament. Vaig procurar arribar fins a l'esgotament físic i intentava que sortissin nafres, però ells estaven al cas i procuraven que ningú sortís d'allí assenyalat”*, comentà deu anys després dels fets en un recull de declaracions dels represaliats. Quan finalment declarà davant el jutge, Sala es negà a firmar les declaracions si no hi constaven les tortures. *“Fins i tot vaig demanar la presència del forense, que el jutge no va acceptar”*, digué llavors.

JAUME SALA ES DECLARÀ EN VAGA DE FAM DURANT LA RECLUSIÓ A MANRESA PER AFEBLIR-SE I DESCONCERTAR LA GUÀRDIA CIVIL

Tampoc Manuel Ramos no s'escapà de les detencions, tot i que no seria capturat fins al diumenge 19 d'octubre, segons l'informe de la Guàrdia Civil. L'afectat situa la data de l'arrest una setmana abans, entre els dies 11 i 12. En qualsevol cas, la seva reclusió hauria estat possiblement posterior al 15 d'octubre, ja que juntament amb Jaume Sala va ser dels últims detinguts i, a més, va poder assistir a la reunió de Terrassa o Collbató i portar els fulls volants fins a Manresa abans que fos detingut. Segons apuntà el mateix afectat en un reportatge posterior, havia acordat una reunió de seguretat amb Jaume Sala després de la llançar els fulls, però Sala no hi pogué acudir per haver estat detingut.

Tot i això, possiblement la seva captura va ser anterior al 18 d'octubre: ja en aquella jornada la documentació de l'advocat Marc Viader l'identifica com a reclus. Aquestes dates concordarien amb les declaracions d'Antonio Alcaide, que situaria l'ingrés de Ramos a la presó entre el 16 i 17 d'octubre i, per tant, la seva detenció, entre el 15 i 16. De fet, la premsa del 17 d'octubre informava de la situació d'alliberament d'alguns detinguts o de declaració davant del jutge del dia anterior, i Ramos encara no hi apareixia.

També el 17 d'octubre la Guàrdia Civil requerí a la caserna dues persones més: la parella formada per Jaume Alfons Pintó i Carolina Codinasaltas, ambdós vinculats a les Plataformes Anticapitalistes. Pintó encara era capellà quan va entrar a l'organització, però va deixar els oficis per desavinences amb el règim i la implicació que hi tenia algun sector de la jerarquia eclesiàstica.

De fet, segons explica Codinasaltas, amb la detenció de Josep Subirana, que compartia pis amb ells dos, ja van començar a prendre precaucions: *“Vam esbandir el pis de llibres i propaganda, ho vam llençar tot. Uns veïns ens van dir que ens havien vingut a buscar a casa [...] vam buscar un lloc per amagar-nos. El Jaume coneixia un capellà, Freixanet, ens va dir que podíem estar a la rectoria. [...] A la feina, com que estava a hores, vaig trucar [dient] que no em trobava bé i que estaria uns dies que no hi aniria. El problema va ser amb en Jaume, [per por] que no l'acomiadessin. Una altra persona va anar-li a buscar la baixa amb el doctor Llussà, que es va portar molt bé. Vam desaparèixer [...] Quan vam retornar, al cap d'uns dies va venir la Guàrdia Civil; ens va venir a buscar els DNI i ens va dir que els havíem d'anar a recollir a la caserna [...] Ens van fitxar, ens van fer preguntes, ens van tornar el DNI i vam marxar”*.

Manuel Ramos seria dels últims detinguts, a part dels interrogatoris de Pintó i Codinasaltas. Amb ells, havien passat un total de 25 persones per les dependències de la Guàrdia Civil (Teresa Vilajeliu, Carme Cots, Josep Subirana, Josep Armengou, Enric Gutiérrez, Imma Trigo, Josep Fuentes, Josep Cònsola, Joan Sala, Josep Ramon Mora, Manuel Pardillo, Lluïsa Batlle, Josep Barón, Rufí Cerdán, Marcelino Iglesias, Fernando Martínez, Jerónimo Rodríguez, Manuel Payán, José Samaniego, Antonio Pradas, Antonio Alcaide, Jaume Sala, Jaume Alfons Pintó, Carolina Codinasaltas i Manuel Ramos).

AMB LA DETENCIÓ DE MANUEL RAMOS ES TANCÀ UNA OPERACIÓ POLICIAL QUE HAVIA IMPLICAT UN TOTAL DE 25 PERSONES

Com que Ramos, segons explica ell mateix, es negà a acompanyar-los per respondre unes preguntes, l'emmanillaren. En arribar a les dependències policials, li mostraren una fotografia de Jaume Sala i li demanaren si l'identificava. Respongué que el coneixia com a docent de l'escola de Mestria Industrial. *“Me tenían esposado, sentado en una silla y al contestarle que no lo conocía de nada más, me pegó un pisotón en el pie. Se marcharon y me dejaron. Al cabo de un rato volvieron y me preguntaron si pertenecía al PSUC y les dije que no”*, comenta Ramos, a qui també insistiren per tal que donés més noms.

Al cap de les hores, en arribar el vespre, el van deixar sota la custòdia del porter de la caserna de la Guàrdia Civil. Ramos afirma: *“Para darme conversación me preguntaba dónde trabajaba y me decía que porqué me metía en líos como éste [...] me decía que tenía la vida resuelta [...] y esto, de forma continua [...] Al cabo de un rato vinieron los encargados de la investigación [...] me hicieron quitar la camisa y por la noche me amarraron a un banco del cuartel [...] Hacía frío y desde el mismo banco se oían los gritos de tortura [...] Cuando les parecía, venían con un vaso de agua y si no te la bebías te la tiraban encima [...] por la mañana me cogieron y me amarraron, tumbado en el suelo, al tubo de la calefacción, como si fuera un perro”*. Més tard l’alliberà un guàrdia civil, conegut seu del barri del Xup, a qui identifica com a Velázquez.

Posteriorment Ramos va ser ingressat a la presó. Inicialment el recloueren en una cel·la sol durant un dia. Després el van tornar a la caserna i de nou a la presó, en una cel·la amb Josep Fuentes i un altre pres comú, segons comenta ell mateix. Davant aquesta situació, l’advocat Marc Viader va sol·licitar veure els detinguts i parlar-hi, però no li ho van permetre, fet que va provocar la presentació d’una queixa, el 18 d’octubre, al Col·legi d’Advocats. Anys després, en declaracions a la premsa Viader recordarà: *“Vaig anar al jutjat perquè em deixessin parlar amb els detinguts i el jutge López-Carrasco em va explusar, aquells dies el jutge portava molta irritació. No vaig poder veure els detinguts fins que van declarar”*, fet que no es produí fins al cap de deu dies de la detenció de Fuentes, aproximadament.

Viader afegeix: *“El 21 d’octubre el jutge em va deixar comunicar amb ells. Va decretar la presó sense fiança dels que no deixava en llibertat”*. Tot i això, la comunicació no va estar absent de traves i controls. L’advocat laboralista recorda: *“A diferència de la Model [...] a la presó de Manresa hi havia un guàrdia municipal o de la mateixa presó, que s’obstinava a estar present a la conversa i a escoltar el que deies”*. En qualsevol cas, sí que va poder examinar l’estat dels detinguts i saber de les tortures i maltractaments que havien patit. Davant d’aquestes circumstàncies, juntament amb el seu ajudant, el també advocat Santos Valladolid, va denunciar la Guàrdia Civil per coaccions. *“La mateixa denúncia ens feia de protecció”*, afirma Viader. El text feia especial èmfasi en els maltractes a Joan Sala i Josep Fuentes, que era amb qui Viader havia pogut mantenir contacte. Precisament, segons afirma Fuentes, el jutge López-Carrasco va desestimar aquesta denúncia de declaracions efectuades sota tortura.

Marc Viader, amb la col·laboració de Santos Valladolid, i Xavier Sitjes van ser alguns dels principals advocats implicats en el suport als detinguts en aquestes operacions. Van defensar diversos dels encausats, però també van donar-los suport en moltes altres qüestions. Deu anys

després dels fets, Viader confessà en una taula rodona: *“Patia per la soledat en el meu àmbit d’advocat. Sitjes va ser l’únic que va ajudar. Aleshores, els advocats de Manresa eren pràcticament tots reaccionaris”*. De fet, molts dels afectats destaquen la importància i la implicació de l’advocat Xavier Sitjes, que va donar suport als detinguts.

Segons la informació publicada per la premsa de l’època, el dissabte 25 d’octubre Josep Fuentes, Joan Sala i Josep Cònsola havien ingressat feia poc a la presó, mentre Jaume Sala i Manuel Ramos, encara restaven detinguts, tot i que possiblement aquell mateix dia hi ingressarien de nou, en un dels múltiples canvis de lloc de reclusió. Manuel Ramos, per exemple, va ser interrogat el matí d’aquell 25 d’octubre. Segurament després va ser retornat, de nou, a la presó. De fet, aquell 25 d’octubre tots cinc havien d’estar a la presó perquè van redactar una carta oberta a la opinió pública de la ciutat per donar les gràcies per les mostres de solidaritat rebudes durant tots aquells dies. Segons explica Ramos, el text el van posar *“en los pañales de la hija del Cònsola [...] Había un cierto margen de visita para la familia, podían estar más de media hora. Incluso a Cònsola, que había tenido una niña, le dejaban entrar a la niña, cojerla y besarla. Decidimos que así podíamos sacar una octavilla”*.

A excepció d’aquests últims cinc retinguts, la resta de persones arrestades havia estat alliberada aquella mateixa setmana: Josep Ramon Mora i Antonio Alcaide el 17 d’octubre, Rufi Cerdán el 18 d’octubre i Manuel Pardillo possiblement el 21 d’octubre. Mentrestant, la Guàrdia Civil havia decretat ordre de recerca i captura per a Lluís Maruny, Francesc Padullés, Sebastià Vives i Joaquín Vizcaíno, que havien anat fugint els últims dies per evitar ser detinguts.

Presó Model

Pocs dies després, el dimarts 28 d’octubre es produí el trasllat a la presó Model de Barcelona dels cinc detinguts que restaven al centre penitenciari manresà. Manuel Ramos recorda el desplaçament fins a la Ciutat Comtal amb aquestes paraules: *“Con una cadena nos amarraron a todos. Nosotros cinco y algún preso común. Nuestra familia sabía que íbamos a salir aquel día. Había familiares y amigos, [a los] que no les dejaron acercarse a nosotros. De malas maneras nos metieron en el furgón y nos trasladaron a Barcelona”*. Marga Martínez també va presenciar des de Manresa el trasllat dels reclusos: *“Quan els van traslladar cap a Barcelona, aquell dia davant de la presó de Manresa hi havia una concentració de molta gent. Jo també hi vaig anar. Va ser bonic, però també trist, perquè en sortir de la presó de Manresa, la seva mare [de Jaume Sala], que tenia 80 anys, era gran i malalta, perquè tenia asma i estava dèbil, va voler ser a la porta de la presó per*

a veure el seu fill. En sortir, la Guàrdia Civil li va donar un cop de colze i la volia fer marxar. Els vaig dir que era el seu fill i la van deixar acostar. Va ser un moment bonic, però també tens". Josep Fuentes, al seu torn, recorda el trasllat amb tristesa, pel fet d'haver-se d'allunyar de la família i els companys.

En ser desplaçats a la Model, Marga Martínez va tornar a Manresa, juntament amb d'altres persones amagades a Barcelona, i es va poder reincorporar de nou a la feina. Més tard també ho va fer Ramon Majó, que en saber que no formava part de les persones en ordre de recerca i captura va tornar a la seva ciutat a finals d'octubre, però no va ser acceptat al seu lloc de treball. Sobre la seva implicació en el partit, a partir de llavors, diu: *"De totes maneres em sembla recordar que vam decidir que no fes massa ostentació i fes tasques internes"*.

Marga Martínez, sobre la descripció que Jaume Sala feia de la presó barcelonina, apunta: *"Deia que era un lloc infecte, desagradable, vell i poc cuidat. L'única cosa agradable és que es trobaven entre ells, parlaven, discutien..."*. Martínez visitava el seu company Jaume Sala els dissabtes, mentre un altre dia de la setmana (només tenien dos dies de visites) ho feia la resta de la família, entre els quals una germana monja que residia a Barcelona (Sala havia estat seminarista a Vic).

ELS CINC PRESOS FOREN REPARTITS EN DUES CEL·LES DIFERENTS, PERÒ AMB LES MATEIXES CONDICIONS DE RECLUSIÓ EN ESPAIS REDUÏTS

En arribar a la Model, l'entrada va ser dura. Ramos la recorda així: *"Te registran, te hacen desnudar y te meten un par de días en la celda de período. Estás ahí un período de tiempo de adaptación con algún preso común. Estuvimos ahí tres días y después te mandan a una celda normal. Nosotros teníamos el tratamiento de presos políticos y nos mandaron a la sexta galería. Yo estuve con el Cònsola y el Fuentes, y el Jaume Sala y el Joan Sala estuvieron juntos con otro, porque las celdas eran de tres [...] Eran celdas con condiciones infrahumanas. Un cuarto que no llegaba a 2x2 [metros] para las tres personas. Había tres literas y el váter en la misma intendencia"*.

L'entrada a la Model va impressionar els manresans. Fuentes destaca: *"Ens van fer un registre per sobre [...] Ens van repartir en cel·les diferents. Jo estava amb en Cònsola i en Manolo Ramos. Vam començar una altra etapa. Xoca estar barrejat al pati amb els presos comuns, veure que la presó era una escola de delinqüència [...] El que més t'animava eren les visites de la família,*

dels advocats...”. Tot i això, confessa que la situació de comunicació era problemàtica: “Hi havia una sala amb un passadís al mig i unes finestretes per comunicar-se. Allà s’hi posaven tots els familiars i la gent cridava per fer-se entendre. Era difícil comunicar-se bé”.

També rebien menjar de la família, sempre prèviament analitzat pels vigilants, que si feia falta el foradaven per comprovar que no amagués res. Al mateix temps, la correspondència era llegida abans de ser lliurada. Pel que fa a la resta, poques activitats tenien a fer. Joan Sala admet: *“Era summament avorrit. Era parlar molt, llegir i poca cosa més. Realment, es podia fer molt poca cosa”.*

Fins a la mort de Franco, els detinguts no tenien massa arguments per estar esperançats. Josep Fuentes, per exemple, reconeix que *“en algun moment els advocats ens van dir que ens podien demanar vuit anys de presó si ens feien el judici a través del Tribunal d’Ordre Públic”.* Joan Sala indica que l’advocat Marc Viader li va arribar a xifrar en onze, els anys de condemna als quals es podia afrontar.

Malgrat tot, l’agonia del dictador els donava esperances que aquella situació pogués canviar. Pràcticament van passar un mes en aquesta disjuntiva, fins que el 20 de novembre Franco morí. De fet, segons confirma Marc Viader la mort del dictador va representar un punt d’inflexió en el seu cas. El jurista assegura: *“Si no s’arriba a morir Franco, haurien tingut unes condemnes fortíssimes, perquè hi havia propaganda il·legal, reunions il·legals, la descoberta de l’aparell de propaganda...”.*

Mort de Franco

La notícia de la mort de Franco va arribar ben aviat als presos de la Model. Segons explica Josep Fuentes, se’n van assabentar per la música militar de to fúnebre que posaren al centre penitenciari. Fuentes recorda: *“Feia dies que tothom ho esperava. Entre els presos un fet d’aquest tipus podia comportar indults”.* Manuel Ramos afegeix: *“La agonía duró tanto [...] Todos lo vivíamos con una cierta alegría y esperanza. Aquel día del entierro de Franco pusieron la televisión, pero nadie fue. Esperábamos su muerte, porque esperábamos un cambio”.* Joan Sala afirma: *“Vam rebre la notícia amb uns bots exagerats. Recordo el moment del discurs de l’Arias Navarro, perquè tenien la ràdio posada amb altaveus. Hi va haver crits molt forts. Va ser grandios”.* Normalment, un cop al dia es repartia un vas de vi entre els presos que ho desitjaven, però els cinc manresans el rebutjaven per la seva mala qualitat. Aquella jornada, però, van decidir unir-se a la cua per celebrar el traspàs del dictador.

Tot i això, la mort de Franco no va comportar només alegries. Els familiars i companyes dels detinguts ho van rebre també amb preocupació davant les reaccions que es poguessin generar envers els presos polítics. Marga Martínez i Montserrat Calveras van anar a visitar l'alcaid de la presó Model per saber les mesures de seguretat que s'aplicarien per als presos polítics després de la mort del dictador. Martínez comenta: *“Ens va dir que estiguéssim tranquil·les, que estava tot controlat i que els presos polítics eren els primers protegits. Ells a dins també van passar la seva por. Deien que se n'havien alegrat, però també van passar por, perquè hi havia molt desconcert i no sabien què passaria”*.

LA MORT DE FRANCO VA DONAR ESPERANCES ALS PRESOS POLÍTICS I POQUES SETMANES DESPRÉS VAN SER ALLIBERATS

Malgrat tot, la possibilitat de l'alliberament es va fer present des de ben aviat. Joan Sala assegura: *“De seguida ens van dir que hi havia moltes possibilitats d'obtenir la llibertat provisional. Ens vèiem a fora, ja [...] Hi havia incertesa, però, sobre la gent que agafaria, si la gent sense judici, si la gent sense condemna ferma... En tot cas, nosaltres, que no havíem arribat ni a condemna ferma, érem dels qui més clar teníem que sortiríem. Es va precipitar molt ràpid, en tot cas”*. De fet, en poc més de dues setmanes, el 6 de desembre, els cinc presos ja van ser alliberats, després de l'indult del rei Joan Carles a alguns presos del 25 de novembre i de pagar una fiança de 50.000 pessetes cadascun –xifra citada pels afectats i per la documentació policial, tot i que la premsa calculava la fiança en 25.000 pessetes-, que majoritàriament van ser recollides a través del Comitè de Solidaritat. La majoria havien passat gairebé dos mesos de reclusió i d'allunyament de la família. La sortida va ser a la nit d'aquell dissabte 6 de desembre i els cinc alliberats es van quedar a Barcelona després de sopar en un bar, juntament amb els militants fugats, segons esmenta Sebastià Vives.

Rosario Ramos ho recorda així: *“Havien de sortir a les 8 com a màxim. Des de les 6 de la tarda ja estàvem allà esperant-los”*. D'altra banda, Fuentes diu: *“Amb pocs dies es van recollir els diners de la fiança, potser en dos [...] Ens van fer preparar les coses al migdia o a primeres hores de la tarda i, anaven passant les hores i no sortíem. Ens va arribar la veu que hi havia molta gent esperant i per desmobilitzar i intentar que allò no fos una festa, ens van mantenir allà fins a les 12 de la nit, aproximadament. Quan vam sortir no hi havia ningú i vam trobar algú en un bar de davant i gent més enllà que acabava de marxar”*.

ELS PRESOS VAN SER RETINGUTS FINS A PROP DE LA MITJANIT PER EVITAR UNA GRAN REBUDA A L'EXTERIOR DE LA PRESÓ MODEL, ON ELS ESPERAVEN AMICS I CONEGUTS

Segons l'informe policial, no seria fins a les 11 de la nit que van poder sortir de la presó. Vizcaíno relata: *“Sabíamos que iban a salir y estuvimos hasta muy tarde. Cuando nos fuimos fue cuando los soltaron y se encontraron a fuera solos [...] nos reunimos los cuatro que estábamos en Barcelona con los cinco que salieron de la cárcel. Comimos juntos y quedamos de acuerdo en volver todos juntos en el mismo tren”*.

Marga Martínez afegeix: *“Aquell dia es va concentrar molta gent a la presó [...] vam estar esperant i a la nit, ja tard, van obrir portes i els van deixar anar. Va ser un moment emotiu, però hi havia gent que ja havia tornat a Manresa. Els cinc es van quedar a dormir a Barcelona, perquè es preparava una tornada a Manresa, juntament amb els que estaven amagats. L'endemà també vam estar per Barcelona”*.

Segons confirma la mateixa Marga Martínez, a la sortida de la presó Model fins i tot també hi havia el cap de la brigada políticocial de Manresa, Anselmo Díaz, que estava amagat controlant l'alliberament dels empresonats.

La tornada

El dilluns 8 de desembre, segons el periòdic local *Manresa*, o el dimarts 9 de desembre, segons els informes policials, van tornar a la capital del Bages els cinc alliberats i els quatre fugats, que poc es podien pensar la gran rebuda que els farien a la ciutat, on al voltant d'unes 300 persones, segons la premsa de l'època, es congregaren per rebre'ls. L'informe policial, per contra, situa la xifra en unes 200 persones, mentre que els protagonistes l'augmenten fins a almenys 500. Els assistents han descrit la situació, amb la presència de gent des de l'estació de tren de Renfe fins a la Reforma.

L'organització de la rebuda es gestà des de Manresa, amb directrius del PSUC i coordinació del Comitè de Solidaritat, a més del suport dels moviments d'Església. Rosario Ramos recalca: *“Havia de ser un grup i havien de tornar amb aquesta idea. Vam fer una reunió [...] i ja vam decidir que si tornaven els de la presó també havien de tornar junts amb els fugats. S'havia de fer una convocatòria pública aprofitant la solidaritat que hi havia al voltant dels fets”*. Segons indica

la mateixa membre del Comitè de Solidaritat, les esglésies serviren d'altaveu per difondre la convocatòria de la rebuda.

A l'estació de la Renfe de Manresa centenars de persones els donaren la benvinguda, entre les quals hi havia familiars, amics i militants antifranquistes que havien passat per la caserna de la Guàrdia Civil feia poques setmanes. El tren va arribar a un quart de nou del vespre i cinc minuts. Com que hi havia molta gent esperant l'arribada, la policia va acordonar la zona i només va permetre acostar-s'hi els familiars. Tot i això, la multitud es congregà a partir del pont de la Reforma i en rebre'ls llançaren molts clavells rojos.

CENTENARS DE PERSONES ES CONGREGAREN A L'ESTACIÓ DE RENFE PER REBRE ELS PRESOS I FUGATS AMB CLAVELLS ROJOS, ENMIG DE L'ATENTA MIRADA DELS NOMBROSOS EFECTIUS POLICIALS

Potser per aquesta multitud i la situació creada amb l'espera de la Guàrdia Civil, els retornats que havien fugit van baixar a l'estació de Sant Vicenç de Castellet, l'última abans de Manresa. Vizcaíno recorda: *“En San Vicente vino Joan Badia a decirnos que bajáramos del tren y regresariamos hasta Manresa en coche, porque había mucha policía y Guardia Civil en la estación y los alrededores [...] Llegamos nosotros cuando el tren llegó también a la estación [...] Vimos todo aquello, pero no salimos del coche”*.

Segons apunta Lluís Maruny, l'aturada a Sant Vicenç estava prevista anteriorment, almenys per establir contacte amb algú que els expliqués la situació a l'estació de Manresa. *“Si hi havia molta policia, evitaríem la confrontació directa [...] això és el que va passar: que la policia estava acordonant l'estació”*, assegura. Segons els testimonis, hi havia un autocar de *grisos*.

De fet, aquella presència policial se sabia des del mateix Ajuntament manresà. Emili Martínez, membre del PSUC que durant les detencions va estar a Manresa, explica: *“El dia abans em va trucar el regidor de Governació, el [José María] Marcos [Gutiérrez], i em va demanar a veure què sabia i si hi hauria molta gent. Li vaig dir que ho suposava i em va dir que la policia estava nerviosa”*. Martínez va estar de sort en l'operació policial perquè, segons apunta, el seu nom va aparèixer en els interrogatoris, però la pista seguida per la Guàrdia Civil els portà al seu germà Manel, que ja no treballava a Manresa, sinó a Barcelona, i desistiren de perseguir-lo. Així Emili Martínez, restà a Manresa durant tot el procés.

És probable que en la rebuda les quatre persones amagades no fessin gaire visible la seva

presència per por a ser detingudes, a diferència dels cinc presos, ara ja amb la carta de llibertat sota el braç, que sí van acabar d'arribar a Manresa amb tren. De fet, segons explica Manuel Ramos, el primer que va fer en arribar a la ciutat va ser buscar la seva mare, mentre Marga Martínez recorda haver-se retrobat amb el seu company Jaume Sala al carrer de les Piques. Josep Fuentes afirma: *“Només vam continuar al tren els que havíem estat a la presó”*. Una bona part, però, dels membres del comitè local del PSUC, com Joaquín Vizcaíno anaren a sopar i a dormir a Callús, a casa de Josep Badia Torras, pare de Joan Badia Pujol i líder del Partit Carlí de Catalunya. De fet, segons apunta Joan Badia, s'hi aplegà una bona part dels retornats i hi feren la primera reunió del comitè local del PSUC després d'haver estat desmantellat. Badia es va fer càrrec llavors de l'aparell de propaganda. Segons explica ell mateix: *“Ens vam posar en un cotxe i vam desaparèixer amb la idea que donaríem algunes voltes i si no ens seguia ningú aniríem a Callús”*.

Tot i això no tot va ser tan alegre. Fuentes admet: *“Estava emocionat, il·lusionat i content de la rebuda i de tenir la llibertat, d'una banda, però de l'altra et trobes davant els que t'havien estat torturant i això et produeix una sensació agredolça, que aquelles persones encara estiguessin allà davant i donant la cara després del que havien fet”*.

La visita a l'Ajuntament

Un cop a Manresa, el dimecres 10 de desembre al matí, els quatre membres del PSUC que havien estat en ordre de recerca i captura per la Guàrdia Civil –Lluís Maruny, Francesc Padullés, Joaquín Vizcaíno i Sebastià Vives- van ser rebuts a l'Ajuntament per l'alcalde, Ramon Roqueta, que havia pres possessió del càrrec tot just el 3 de novembre anterior, en substitució de Ramon Soldevila. Vizcaíno rememora la visita: *“Nos presentamos en el Ayuntamiento para decirle al alcalde que los cuatro que estábamos en búsqueda y captura nos incorporábamos a la sociedad civil de Manresa. Entonces llegó el jefe de la Guardia Urbana, Agapito, y le comunicó al alcalde que la Guardia Civil quería entrar para detenernos. La actitud del alcalde Roqueta fue buena, porque les dijo que dentro del Ayuntamiento no dejaba entrar a la Guardia Civil”*. Sobre la reunió, Maruny afirma: *“El to era que nosaltres érem les autoritats democràtiques legítimes [...] Quan vam arribar ja hi havia gent concentrada a la plaça”*.

A la sortida, però, toparen amb la Guàrdia Civil. Sebastià Vives explica: *“La policia ens deia que anéssim al cotxe i nosaltres els dèiem que si no ens donaven l'ordre de detenció no hi anàvem. Fins que finalment van dir que era una retenció. Nosaltres estàvem segurs que la situació*

havia canviat completament". Vizcaíno afegeix: *"No nos podían detener, nosotros les decíamos que no había motivo y que les pondríamos una denuncia. Al final decidimos ir al cuartel de la Guardia Civil"*.

LA GUÀRDIA CIVIL ANÀ A BUSCAR ELS QUATRE FUGATS A L'AJUNTAMENT DE MANRESA PER DETENIR-LOS I INTERROGAR-LOS

A la caserna de la Guàrdia Civil aquesta vegada els interrogatoris foren més laxos i no hi hagué cap maltractament. El dictador havia mort i la situació política futura era incerta. Joaquín Vizcaíno relata: *"A mi me interrogaron el primero [...] me decían si pertenecía al PSUC o a CCOO. A todo decía que no, que nunca había estado en reuniones clandestinas, que no sabía nada [...] les dije que ellos habían torturado a gente allí y me dijeron que era mentira. Al final, un sargento de la Guardia Civil me puso la mano encima y me dijo: 'Procura no caer nunca en nuestras manos'"*. Per la seva banda, Sebastià Vives recorda així el seu interrogatori: *"Els vaig dir que no sabia ni què era el PSUC ni què era Comissions Obreres ni sabia res, en plan xulo. 'Què és això?', vaig dir [...] i em van deixar anar"*.

En qualsevol cas, la Guàrdia Civil tenia molt clara la funció que exercia cadascun dels quatre fugats al comitè local del PSUC, segons demostren els informes policials previs a aquests interrogatoris. Francesc Padullés l'havien identificat com a responsable polític; Sebastià Vives se l'havia vinculat al capdavant del moviment obrer en el sector del tèxtil; Lluís Maruny amb les relacions amb l'Assemblea del Bages i de Catalunya; i, finalment, Joaquín Vizcaíno com a informant dels problemes de barri.

Després de passar per la caserna els quatre detinguts van haver de presentar-se davant del jutge d'instrucció Antonio López-Carrasco, que els va prendre declaració i els va donar la llibertat provisional sense fiança, amb l'obligació de presentar-se davant seu cada quinze dies i de notificar qualsevol canvi de domicili. Vizcaíno ressalta: *"Cada semana o quince días nos habíamos de presentar al juzgado, pero nosotros no nos presentamos"*. De tota manera, aquella situació va comportar la sortida a la llum pública del PSUC a la ciutat. Padullés ho veu així: *"Ens van legalitzar a tots de cop. Vam passar a ser figures públiques. A tot arreu anava i explicava que era del PSUC"*.

Solidaritat

Durant el procés de detencions, en un context de repressió, caracteritzat pel fet de sentir-se sol davant el món i atacat per tothom, la solidaritat era molt important. De fet, veïns i persones sensibilitzades es bolcaren amb els detinguts des del primer moment. Maria Teresa Vilajeliu, veïnes del Xup -el barri on vivia i de l'associació de veïns del qual formava part- la van anar a visitar durant la seva estada a la presó per portar-li mantes i menjar; també la recolliren en la seva sortida dels jutjats el dissabte 11 d'octubre. La sorpresa de les veïnes va ser topar-se amb una persona maltractada. De seguida, juntament amb el president de l'associació, Joaquín Vizcaíno, es van posar en contacte amb l'advocat manresà Xavier Sitjes, implicat alhora en la lluita antifranquista de la ciutat, per demanar-li ajuda. Aquest recomanà a Vilajeliu de fer-se visitar al Centre Hospitalari, on va romandre ingressada durant quatre dies –al llarg dels quals clergat, advocats locals i molta gent que ni coneixia la visita per donar-li suport-, per obtenir un informe mèdic i fer la pertinent denúncia, que va presentar el 14 d'octubre davant el Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Manresa.

El jutge d'instrucció de la ciutat, Antonio López-Carrasco, intentà dissuadir Vilajeliu amb amenaces de tornar a ser ingressada a la presó i reviure els mateixos fets. Segons la víctima, el jutge li digué: “*¿No sabe lo que hace? ¿No sabe que, si yo quiero, la puedo volver a poner en la cárcel ahora mismo?*”. Malgrat tot, Vilajeliu tirà endavant la denúncia de maltractes al tribunal militar, una acció que no prosperà perquè no tenia testimonis que poguessin corroborar els fets. Davant les al·legacions que Vilajeliu havia tardat tres dies a presentar la denúncia i que els membres de la Guàrdia Civil van negar haver-la maltractada, el cas va ser sobresegit i el 8 d'abril de 1976 la sentència va desestimar la denúncia. Immediatament després de presentar la denúncia, la víctima va marxar de la ciutat durant uns dies, a casa d'uns familiars de Lleida, fins que l'avisaren de la possibilitat de ser acomiadada de la seva feina, fet que la va fer tornar a Manresa per conservar el lloc de treball.

EN PRESENTAR LA DENÚNCIA PER MALTRACTAMENTS, TERESA VILAJELIU EXPLICA QUE VA SER AMENAÇADA PEL JUTGE D'INSTRUCCIÓ DE MANRESA

De tota manera, la solidaritat no s'acabà i en les dues visites que va haver de fer a Barcelona per declarar –abans de la mort de Franco- i rebre la resolució –després de la mort del dictador- al Govern Militar, molta gent la va acompanyar en el viatge amb tren a la Ciutat Comtal. “*Si amb*

alguna cosa em quedo de tot això és amb la solidaritat de la gent que va aparèixer de tot arreu”, ressaltava Vilajeliu.

Josep Subirana, com s’ha apuntat, va rebre el suport des de la direcció de la seva empresa, que va posar-se en contacte amb la Guàrdia Civil per conèixer la situació del seu treballador, de manera que s’evitaren majors represàlies per al detingut.

Pel que fa a Josep Fuentes, els seus companys de feina també es mobilitzaren. El detingut explicà temps després, en un recull de declaracions dels implicats en els fets, que en ser reclòs a la caserna de la Guàrdia Civil va veure *“per la finestreta que dona al carrer, com la comissió de companys del treball es passejava pels voltants de la caserna. Això m’alegrava perquè em feia pensar que d’una manera o altra es movien”*.

La detenció d’Antonio Alcaide, treballador del Banc Mercantil de Manresa, va propiciar una onada de gestos solidaris. Segons reviu el mateix afectat, *“la reacció dins del banc va ser molt forta. Fins i tot el director general va trucar la Guàrdia Civil dient-li que el personal faria vaga si no em posaven en llibertat. També van trucar al Jordi Pujol i a l’abat de Montserrat perquè m’alliberessin”*.

De fet, aquestes no van ser les úniques mobilitzacions solidàries de treballadors i empreses. El mateix Fuentes va rebre el suport de l’empresa on treballava, Lemmerz S.A., en forma d’una carta signada pel seu secretari general que relatava el bon comportament del treballador. Escrits com aquests, dirigits als magistrats que es feien càrrec del judici dels cinc empresonats i al Tribunal d’Ordre Públic, van ser abundants des de la societat civil manresana en defensa de la seva innocència i bona conducta. Els representants sindicals de la província de Barcelona de la UTT de transports i comunicacions també signaren un text de suport per a Manuel Ramos, vocal del sindicat. Ramon Camps, de Tallers Camps, féu també el mateix per al seu empleat Josep Cònsola i els enllaços sindicals del Bages signaren un document de petició d’amnistia dels cinc reclusos, de la mateixa manera que ho feren diferents representants de la societat civil manresana en un altre text similar.

També a totes les esglésies de la ciutat s’havia parlat àmpliament de la qüestió de les detencions. Segons aclareix Rosario Ramos, *“l’Església va llegir homilies al respecte des de gairebé el primer dia i fins al final. A més, també van fer la convocatòria per anar a l’estació a rebre’ls [...] El diumenge abans de l’alliberament ja es va llegir una homilia que deia que possiblement sortirien en llibertat [...] l’Església sempre va estar de portes obertes per a tot. També les monges Reparadores, des d’allà [el convent] es feien reunions”*. Una mostra d’aquesta

implicació del sector més compromès de l'Església manresana és l'homilia que diversos capellans de la ciutat van llegir el 12 d'octubre. Entre aquests, mossèn Jubells o Joan Aurich. Segons un informe policial, aquest últim va afirmar davant els fidels de la parròquia de Crist Rei que una persona els havia visitat amb llàgrimes als ulls i els relatà les detencions i els maltractaments físics i psicològics que patien els arrestats. Sens dubte, però, l'acte que va tenir més transcendència va ser el que es féu a l'església de Casa Caritat, com a mostra de solidaritat envers els detinguts. Unes 300 persones s'hi congregaren pocs dies després dels primers arrests per protestar pels fets ocorreguts.

UN SECTOR COMPROMÈS DE L'ESGLÉSIA MANRESANA ES VA IMPLICAR AMB ELS FAMILIARS DELS DETINGUTS: VA DENUNCIAR ELS FETS I VA ORGANITZAR ACTES COM ELS DE LA CASA CARITAT, AMB 300 REUNITES EN SENYAL DE PROTESTA

Capellans com Joan Aurich eren coneguts per la seva implicació en les denúncies de violacions dels drets de les persones per part del règim franquista. A través de la coordinació amb el grup de capellans de Manresa i comarca, aquest conjunt de mossens es reunia i coordinava les estratègies que calia seguir en la lluita contra la dictadura. Un dels caps més visibles d'aquest moviment era mossèn Josep Junyent i l'entorn de la Residència Sacerdotal. De fet, Junyent era conegut per la Guàrdia Civil per la seva oposició al règim i pels seus contactes amb la militància antifranquista. Junyent, Aurich i altres capellans com Fèlix Guàrdia, Josep Jubells, Ramon Mata, Jacint Medina i Pere Soldevila foren identificats com els principals instigadors de la lectura d'una homilia que denuncià les últimes cinc penes de mort del franquisme. Tota aquesta implicació d'una part del sector de l'església manresana –que anava més enllà d'aquests noms i en comprometia d'altres com mossèn Bardolet o Florenci Costa- va contribuir decididament en la solidaritat amb els detinguts l'octubre de 1975.

Si familiars i treballadors s'havien mobilitzat ostensiblement amb els cinc empresonats, també ho va fer l'Església amb múltiples cartes de defensa de la bona conducta cristiana i moral dels afectats i de petició de la seva llibertat. Per exemple, Fèlix Guàrdia ho va fer per Manuel Ramos; Josep Junyent, mossèn Franquesa i Joan Aurich per Joan Sala; Josep Codinach, Florenci Costa i Valentí Casals per Jaume Sala; Ramon Boixader i Marcel·lí Carreras per Josep Fuentes; i la parròquia de Sant Josep del Poble Nou per Josep Cònsola, entre altres.

Marga Martínez ressalta: *“L’Església va jugar un paper importantíssim. Mossèn Junyent va ser el pal de paller: va recollir diners... va ajudar a nivell moral diferents persones...”*. De fet, dins del conjunt de gent vinculada a mossèn Junyent fins i tot hi havia un grup organitzat d’empresaris de la ciutat que també va donar suport econòmic als familiars i als detinguts, segons comenten antics membres del Comitè de Solidaritat. En aquest sentit, una de les últimes mostres de solidaritat va ser la fiança de 50.000 pessetes que havien de pagar els presos per poder ser alliberats. Aquest import va ser recollit pel Comitè de Solidaritat de la ciutat. Manuel Ramos afirma: *“Yo trabajaba en Telefónica y en una asamblea se comentó. En aquella misma reunión se reunieron las 50.000 pesetas sin nadie saberlo previamente”*. Marga Martínez assegura: *“El grup de mossèn Junyent va recollir molts diners de les fiances”*.

MARES, PARELLES I FAMILIARS DELS RECLUSOS ES VAN MOBILITZAR PER FACILITAR-LOS MENJAR, SUPORT I PER SOL·LICITAR-NE LA LLIBERTAT

La solidaritat amb els cinc presos va ser constant. Segons diu Joan Sala, quan estaven a la presó Model, *“la solidaritat que ens arribava era constant. La palpàvem contínuament i això ens donava caliu”*. Les mares i companyes dels presos i dels fugats es van mobilitzar molt. Rosario Ramos destaca: *“Les mares estaven gairebé organitzades políticament. S’organitzaven per recollir diners, per preparar menjar... i tot això es coordinava des de l’Associació de Valldaura. I com que no tenia local, es feia des de la llibreria de la Rosa Riu. Era un puntal on les mares anaven a buscar informació i es posaven d’acord sobre què faria cadascuna el diumenge de menjar. Els diumenges, amb el Comitè de Solidaritat, anàvem a la presó i amb la Marga érem les encarregades de portar el menjar. No va faltar-ne mai a cap família que no treballés ni cobrés, perquè no li va faltar diners al familiar del detingut o fugat.”*

Sens dubte, el Comitè de Solidaritat va ser un dels principals òrgans del moment per coordinar i gestionar els diferents moviments de suport. Aquest ens, sorgit a principis de la dècada de 1970, tenia com a objectiu primordial donar ajut econòmic i logístic als familiars de presos detinguts.

Les parelles i els familiars dels arrestats i dels fugats també van sol·licitar-ne en diverses ocasions la llibertat. Per exemple, van escriure una carta dirigida a les altes instàncies de Madrid

perquè hi intercedissin. L'objectiu era demanar la protecció dels represaliats davant el creixent clima de violència del moment, el seu alliberament, absolució i amnistia, com també ajuda econòmica davant la situació de desemparament.

La solidaritat, però, no va ser només per als detinguts. Per exemple, Rosario Ramos, que es quedà a Manresa amb el control policial ben a prop, afirmà: “*Un conegut metge manresà em telefonava cada dues hores i em feia visites diàries preocupant-se pel meu estat*”. Ramos va rebre molt suport durant el temps que Padullés va romandre amagat a Barcelona. Molta gent li facilità aliments i també el doctor Selga li va fer costat. Davant els problemes sorgits amb l'al·letament de la seva filla petita, el metge li va oferir ingressar-la durant un temps per així també tranquil·litzar-se ella mateixa.

Conseqüències laborals

Però no totes les reaccions foren comprensives i solidàries amb els afectats per les detencions i persecucions de la Guàrdia Civil. Les conseqüències van ser especialment visibles i negatives en el terreny laboral. Persones com Lluís Maruny van tornar al lloc de treball sense massa traves, tot i que la readmissió va trigar a fer-se efectiva formalment. Tampoc Joan Sala no va tenir gaires problemes. Segons ell mateix afirma: “*Vaig reprendre el treball amb normalitat. Hi havia tan ambient, que molta gent ens tenia com herois i a la feina tothom et convidava que li expliquessis l'experiència*”. Josep Fuentes conservaria el lloc de treball a Lemmerz, en part, gràcies a la intervenció del Comitè de Solidaritat. En canvi, Manuel Ramos i Ramon Majó es van quedar sense feina. Manuel Ramos el van acomiadar de Telefònica i Majó d'una empresa privada, segons informen els afectats. Tampoc Francesc Padullés no va ser readmès a Maquinària Industrial, ni Sebastià Vives a Tèxtils Bertrand i Serra. De fet, segons documentació de l'època aquests últims foren els principals perjudicats en termes laborals, ja que la gran majoria de detinguts pogueren reincorporar-se al treball amb normalitat.

Rosario Ramos va fer alguns passos durant la fugida de Francesc Padullés perquè aquest pogués ser readmès a la tornada. Ramos confirma: “*Vam fer gestions amb el delegado sindical, que es deia Calsina [...] em va dir que ja sabíem a què jugàvem i, per tant, que allò era conseqüència del joc*”. La situació de Padullés era complicada: pel fet d'haver fugit sense poder donar explicacions a l'empresa, l'acomiadaren per absentisme. Segons indica el mateix afectat, “*estava*

acomiatat perquè no havia anat a treballar, però no podia al·legar la detenció com a causa de no anar-hi, perquè no estava detingut.”

Pel fet de no comparèixer a la feina per evitar la seva detenció la setmana del 13 al 18 d'octubre, Maquinària Industrial va decidir acomiadar Francesc Padullés. Aquest, en tornar a la ciutat el mes de desembre, va intentar incorporar-se de nou al treball, però s'assabentà del seu acomiadament en rebre una carta de l'empresa. Decidí recórrer judicialment la decisió, de la mateixa manera que ho va fer Sebastià Vives. Per això, Padullés interposà una demanda d'acomiadament improcedent el 12 de desembre de 1975. Després de diversos intents de conciliació entre treballador i empresa, a través de la gestió de la Junta de Comissió Sindical de Manresa, l'acord no va ser possible i es va haver de resoldre als tribunals.

FRANCESC PADULLÉS I SEBASTIÀ VIVES NO VAN SER READMESOS A LA FEINA.
MALGRAT RECÓRRER JUDICIALMENT ELS ACOMIADAMENTS, LA SENTÈNCIA ELS VA
SER DESFAVORABLE

Més enllà de la reivindicació judicial, les gestions per intentar la readmissió dels dos afectats es van dur a terme a diferents nivells. Per exemple, el gener de 1976 diversos càrrecs sindicals de la comarca, com Josep Fuentes o Manuel Ramos, entre altres, van escriure una carta i l'enviaren tant a les empreses acomiadants com a diferents instàncies sindicals i, fins i tot al mateix rei, per exposar la injustícia que es cometia pel fet de no readmetre'ls. D'altra banda, el 18 de febrer de 1976 s'envià una carta al delegat comarcal de la CNS, Calsina, per la readmissió dels dos afectats. Se li demanà la seva participació o la d'algun representant del sindicat vertical en una reunió per debatre el tema. Només quatre dies abans, s'havien recollit 2.053 firmes de suport als acomiadats i per l'exigència d'una amnistia general.

Sigui com sigui, després dels diversos intents infructuosos de conciliació entre les dues parts, el 27 de febrer de 1976 va tenir lloc el judici a Manresa. Marc Viader, advocat defensor de Padullés i Vives, apunta: *“Vam fer un judici a l'edifici dels Infants, a la carretera de Vic [...] en el qual jo defensava en Francesc Padullés i en Sebastià Vives. Es demanava que l'acomiadament no fos vàlid [...] Com a prova documental vam demanar al magistrat que presidia el judici, Joaquim Ruiz de Luna -que va ser molt valent-, tenir desglossament de l'atestat en què la Maria Teresa*

Vilajeliu va explicar les tortures”. La sentència va declarar la nul·litat de l’acomiadament de Sebastià Vives. L’empresa, però, no va acceptar-ho i va recórrer davant el Tribunal Central de Treball, que li donà la raó, segons apunta Viader. Finalment, Vives perdé la feina.

Tampoc el resultat no va ser positiu per a Padullés, ja que la sentència li va ser desfavorable i va resoldre la desestimació del recurs d’acomiadament improcedent. Els múltiples recursos de suplicació interposats posteriorment, tampoc no li serviren per fer canviar el signe de la situació, de manera que ja no recuperaria el lloc de treball.

Les detencions no van ser un fre a les reivindicacions

Malgrat tot el que havia passat, i a desgrat de les múltiples tortures i els mesos de reclusió, els militants del PSUC i CCOO de Manresa no van abandonar les seves conviccions ni les lluites socials. Van continuar reclamant més llibertats i un estat més democràtic. El cas més il·lustratiu és el de Joan Sala, que només quatre dies després de ser alliberat, el 10 de desembre de 1975, ja va tornar a ser detingut per enganxar propaganda subversiva per les parets de la ciutat.

Tampoc els seus companys no van restar de braços plegats. Aprofitant la cavalcada de Reis del 5 de gener de 1976, Francesc Padullés, Jaume Sala, Manuel Ramos, Joaquín Vizcaíno, Josep Fuentes i el mateix Joan Sala, entre d’altres, van concentrar-se a la plaça Sant Domènec de Manresa amb cinc pancartes i un globus reivindicatiu, per mitjà dels quals reclamaven amnistia, llibertat i estatut d’autonomia, entre altres qüestions. A més, també van repartir un miler de fulls volants pel passeig Pere III amb aquestes peticions, segons informà la Guàrdia Civil, que quantificà en una cinquantena de persones les implicades en aquestes accions. Les pancartes foren retirades per la Policia Municipal i la Policia Nacional, però no es practicaren detencions. Sebastià Vives, que figurava entre els presents, recorda els fets d’aquesta manera: *“Vam decidir sortir a la cavalcada de Reis amb uns cartells que posaven Llibertat, amnistia i Estatut d’Autonomia. Ens vam posar, precisament, a la plaça Sant Domènec, amb els nostres fills i famílies i, a l’altra banda, hi havia tota la Brigadilla de la Guàrdia Civil [...] No van atrevir-se a fer res”*. Tanmateix, sí que van redactar un informe policial per notificar els fets al Govern Civil de Barcelona i a instàncies superiors de l’estat i de la mateixa Guàrdia Civil.

Sigui com sigui, l’any 1976 va ser un moment de molta activitat social i tant el PSUC, com CCOO, com també d’altres moviments antifranquistes de la ciutat, no es van quedar aturats i van continuar lluitant per assolir les llibertats democràtiques amb múltiples actes, manifestacions i protestes diverses.

El primer míting del PSUC en llibertat

Sens dubte, un dels esdeveniments més destacats per al PSUC va ser el de la seva presentació pública a la ciutat, el 3 de juliol de 1976, en un míting a la Sala Loiola, l'actual Sala Ciutat. L'acte va obtenir el permís per poder-se realitzar gràcies al fet d'haver estat tramitat per l'Associació d'Antics Alumnes de l'Institut Lluís de Peguera. No obstant això, només el fet de poder-lo portar a terme representava ja la sortida a la llum pública definitiva pels membres del PSUC de la ciutat. Ramon Majó recorda aquella època de la següent manera: *“Era un moment d'eufòria del PSUC, perquè érem els primers que fèiem un míting [...] era la sortida a la llum de veritat, encara que sense estar legalitzats”*.

Després del míting del PSUC al pavelló esportiu de Terrassa, el maig de 1976, aquest va ser el segon acte públic del partit a Catalunya. Davant la importància de l'esdeveniment, i coincidint amb el 40è aniversari de la fundació del partit, també hi va ser present Jordi Solé Tura, un dels màxims dirigents de la formació política. Qui va tenir més protagonisme, però, van ser els dirigents locals: Jaume Sala -que va exercir de conductor de l'acte-, Lluís Maruny, Josep Cònsola i Francesc Padullés. Sala va demanar una àmplia amnistia, tant per als presos polítics com pels mateixos que van causar la seva detenció. Per la seva banda, Lluís Maruny va denunciar en el seu discurs el nomenament recent d'Adolfo Suárez com a president del govern. Al seu torn, Josep Cònsola va fer esment de la relació del PSUC amb el món laboral. I Francesc Padullés va destacar la capacitat d'integració del partit.

Sota el lema *Per la llibertat, la democràcia i el socialisme*, l'acte va tenir lloc davant la presència entusiasta d'unes 1.500 persones, segons les xifres que calculà el diari *Avui*. De fet, la importància del míting, que es va celebrar enmig d'un clima d'eufòria i amb càntics i reivindicacions constants de llibertat, va atraure militants comunistes de ciutats d'arreu de Catalunya, com Sabadell, Vic o Terrassa. En qualsevol cas, la democràcia encara no havia arribat, però les passes fetes per la societat civil cada vegada s'hi encaminaven més.

Repercussions que encara perduren

El filòsof jueu Jean Améry, deportat al camp de concentració d'Auschwitz, assegurà que aquell individu que ha estat torturat, ho continua patint, ja que la seva sensació d'impotència no s'extingeix. De fet, el pas de moltes d'aquestes persones per la caserna de la Guàrdia Civil de Manresa -fossin maltractades o no- ha estat un fet que els ha marcat al llarg de les respectives vides.

Les seqüeles psicològiques van ser especialment dures els temps immediatament posteriors. Josep Subirana, per exemple, explica que després de la seva detenció “*somiava durant un mes o dos amb felins, amb lleons que em perseguïen i m’atacaven. Són seqüeles que hi són*”. De fet, encara per a alguns afectats, aquesta realitat no ha pogut ser esborrada del tot.

A més, cal tenir en compte l'ostracisme social que van haver de suportar molts en ser alliberats. Carme Cots reconeix sentir-se desplaçada en sortir de la caserna: “*Moltes persones tenien por d’acostar-se a nosaltres, perquè semblava que si els veïen amb tu els relacionaven. Et sabia greu [...], perquè era gent que s’havia apartat de tu per por que els vincuessin amb tu*”.

Vilajeliu, que va marxar uns dies de la ciutat, la van trucar perquè tornés davant la possibilitat que l’empresa Lemmerz, on treballava, la fes fora. Sobretot, però, se sentí estigmatitzada. “*Durant molts anys, i encara ara, la gent sap que jo sóc la persona a qui va estovar la Guàrdia Civil. Potser no se’n recordaran de molts altres, però de mi se’n recorden, perquè sóc una persona més fàcil de recordar*”, assegura.

També Antonio Alcaide es va sentir marginat, sobretot les primeres setmanes després de l’alliberament. Segons comenta, “*els dies següents va ser molt dur, perquè no em podia relacionar amb ningú. En temps de Franco qualsevol amic podia ser detingut. Havia d’estar incomunicat. Després de la mort de Franco ja va canviar, però fins llavors va ser dur. [Hi havia] incertesa, desconfiança amb qualsevol que parlés de qualsevol cosa*”.

LES TORTURES, LES PERSECUCIONS I EL REBUIG SOCIAL VAN AFECTAR ELS DETINGUTS, AMB SEQÜELES PSICOLÒGIQUES, ALGUNES DE LES QUALS ENCARA PERDUREN

Rufi Cerdán explica que després de les detencions els que no estigueren reclosos a la presó Model tingueren molt limitats els propis moviments. Cerdán assegura: “*La militància sindical i política, els moviments, estaven limitats. No fèiem reunions. Les converses es limitaven a cercles familiars, a coneguts i amics. A més, es preocupaven sistemàticament de demostrar-nos que encara estaven a darrere nostre. Recordo que em van parar un parell de cops a la carretera de Vic i al carrer dels Esquilets, ja que voltaven l’entorn de la Residència Sacerdotal. Escorcolls, empentes... Parar-me, escorcollar-me i amenaçar-me. Una de les persones que ho va fer era el fins fa poc temps comissari de Manresa, Paco Alguacil. Em deïa: 'Estamos detrás de ti, no te pienses que se ha acabado'*”. A més, poc temps després recorda haver estat desplaçat a Còrdova per fer el servei

militar: *“Estava en una caserna cau del feixisme, on ens havien agrupat tota una sèrie de gent fixada. Ens tenien absolutament marginats [...] Vaig estar vuit mesos sense tornar a casa. Era una situació de persecució sistemàtica. El nostre capità sabia perfectament quin era el meu historial. Al final, acabes tocat psicològicament. No va ser només la situació que vam passar a dins la caserna. Alguns vam viure aquesta persecució durant molt de temps”*.

És del mateix parer Joan Sala, que assegura: *“L’angoixa que vius en els moments de la tortura és tant forta que, després dels anys, costa d’oblidar. No em va provocar la necessitat d’oblidar-ho, però a partir d’aquesta experiència i una nova detenció el 1976, amb més tortures, sí que vaig entrar en un estat de xoc molt important. Em va afectar molt, interiorment. Va durar un període important de temps en què no podia assistir a cap escena en què hi hagués un mínim de violència. Fins i tot al cinema. N’havia de sortir corrent. Encara ara en surto”*.

Demandes de justícia

Davant de tot això i del pacte de silenci que va sorgir de la transició, les víctimes d’aquestes detencions senten encara per resoldre un procés que resta obert i que no han pogut tancar mai del tot. Josep Ramon Mora, per exemple, afirma: *“Tinc un cert sentiment de justícia insatisfeta. A vegades penso si valdria la pena mirar si queda alguna esclatxa legal i donar un ensurt a la gent que va fer això, perquè la majoria estan vius”*. També Rufi Cerdán ho veu així: *“Agrairia molt que algun jutge tipus Garzón desenterrés un sumari sobre aquests fets per veure quines implicacions i responsabilitats hi podia haver amb els principals autors de l’operació. Com a mínim, em sentiria una mica recompensat”*.

La llei 46/1977 de 15 d’octubre de 1977 que era sancionada per les Corts espanyoles, va comportar l’amnistia política per als que fins llavors havien patit persecució i clandestinitat, però també establia el perdó legal per als que havien exercit la repressió. De fet, entre altres disposicions, l’article 2 d’aquesta llei inclou l’amnistia pels següents casos:

- Els delictes i faltes que poguessin haver comès les autoritats, funcionaris i agents de l’ordre públic, amb motiu o en ocasió de la investigació i persecució dels actes inclosos en aquesta llei.
- Els delictes comesos pels funcionaris i agents de l’ordre públic contra l’exercici dels drets de les persones.

Aquesta llei -que no ha estat revisada i segueix en vigor- blindava la persecució dels botxins i torturadors de la dictadura franquista, que encara avui en dia es passegen amb impunitat i als quals ningú no pot reclamar justícia.

Si més no, ara surten a la llum pública alguns dels noms dels qui van impartir violència gratuïta, tortura i vexacions a militants antifranquistes de Manresa que simplement reivindicaven un estat més democràtic. Francesc Padullés, per exemple, identifica el policia Mancera, actualment encara resident a Manresa, i el sergent Olmos; altres afectats també reconeixen el guàrdia Rueda i al llarg d'aquest relat han aparegut altres noms i descripcions d'aquells que van torturar i que mai han hagut de respondre de les seves accions, ni socialment ni jurídicament.